

HEIKKI HIILAMO – ULLA JÄRVI – SATU LIPPONEN –
SAMI SYRJÄMÄKI – TUUKKA TAMMI

Melkein tietoa

Welcome to The Heartland Institute's "Consumer Freedom Lounge" - the place to go for sound science, economics, and legal commentary on the regulation and taxation of alcohol, tobacco, vaping products, and other "sin" products. This issue suite gives you access to the best available research and commentary from scores of independent research organizations, publications, and government sources. We want to work with you to fight the "nanny state."

<https://www.heartland.org/Alcohol-Tobacco/>

"We are a libertarian organization - we support legalizing marijuana as well as rolling back the regulatory burdens placed on the sale and use of tobacco products, liquor, sugar, and various other legal products."

Khristine Brookes, Cato-instituutti 2019

Heikki Hiilamo – Satu Lipponen –
Ulla Järvi – Tuukka Tammi – Sami Syrjämäki

Melkein tietoa

ISBN 978-952-5815-30-6

Cancer Society of Finland -julkaisusarja ISSN 0585-9603

Julkaisu nro 91

Kustantaja: Suomen Syöpäyhdistys

Taitto Sisko Honkala

Painopaikka: Tikkurilan Paino Oy 2019

Esipuhe

Miksi julkaisemme raportin, jossa käydään läpi tupakkateollisuuden ja ajatushautomoiden yhteyksiä, viestinnän keinoja, julkisuuden merkitystä, päätöksenteon ja tieteen yhteyttä sekä vapauden käsitettä? Keskustelua ei ole syytä kahlehtia, sillä Suomi on sananvapautta arvostava maa. Sen sijaan viestin vastaanottajalla on oikeus tietää, millaisella asiantuntijuudella hänelle annetaan neuvoja ja kuka toimintaa rahoittaa.

Tupakointi on edelleen tärkein yksittäinen syy syöpiin. Ennen kuin tupakan teollinen valmistus alkoi, keuhkosyöpä oli harvinainen sairaus. Syöpäjärjestöjen tavoite on muuttaa tupakkasyövät jälleen harvinaisiksi sairauksiksi. Oma tutkimuslaitoksemme Suomen Syöpärekisteri on luotettava tietolähde siitä, miten me onnistumme.

Suomessa joka kolmas syöpä aiheutuu tupakasta. Tupakointi heikentää hoidon tuloksia sekä aiheuttaa yksilöille ja perheille kärsimystä. Se tulee kalliiksi koko yhteiskunnalle. Yritämme rohkaista tupakoinnin lopettamiseen ja teemme kaikkemme, että lapset ja nuoret eivät altistuisi missään tupakkatuotteille eivätkä itse käyttäisi tupakka- tai nikotiini-tuotteita.

Tieteellinen tieto on tärkeää. Voimme arvioida sen avulla menetelmät sekä niiden soveltuvuuden eri tilanteissa ja eri kulttuureissa. Lääketieteessä on tapana esittää kirjoittajien sidonnaisuudet. Eturistiriitojen ilmoittaminen on kuitenkin aina oman eettisen punninnan tulosta.

Arvioitaessa tiedontuottajia olisi hyvä tietää, miten ne toimintansa rahoittavat. Suomessa osa ajatushautomoista saa tukea puolueiden kautta valtiolta. Varsinkin kaikkien politiikkasuosituksia antavien ajatushautomoiden rahoituksen kuuluisi olla avointa.

Tupakkateollisuuden vaikuttamisen laajuudesta meillä olisi vain arvaus, ellei Yhdysvaltain oikeudenkäyntien seurauksena olisi saatettu tupakkateollisuuden asiakirjoja julki. Teollisuus on käyttänyt vaikuttamisessa laajasti apunaan kolmansia osapuolia. Tietyistä ajatushautomoista on runsaasti mainintoja. Tutkijat ovat käyneet läpi valtavaa aineistomäärää jo yli 20 vuotta. Tupakkateollisuuden keinovalikoimaan ovat kuuluneet tieteellisen tiedon salaaminen, vääristely ja maksetut asiantuntijat.

Tupakkateollisuuden dokumenttien lisäksi tämän raportin lähteinä on käytetty muun muassa EU:n avoimuusrekisteriä sekä ajatushautomoiden omia raportteja. Artikkeleiden perusteella moni ajatushautomo on vaikuttamiseen erikoistunut näkemyspaja eikä juurikaan erotu perinteisestä viestintätoimistosta.

Kirjoittajat toivovat avoimuutta ja vastuullisuutta tiedeviestinnässä. Tupakkateollisuuden toiminta ja sitä tukevien instituutioiden työ osoittavat, että kriittisyys on tarpeen.

Syöpäjärjestöjen tavoite on saada tupakkatuotteiden kulutus loppumaan kokonaan, koska se edistää tehokkaimmin suomalaisten terveyttä. Laadukas tieto ja valistunut päätöksenteko ovat avainasemassa, kun halutaan ihmisille lisää terveitä elinvuosia.

Helsingissä maaliskuussa 2019

Sakari Karjalainen

Pääsihteeri, lääketieteen tohtori, dosentti (epidemiologia)

Suomen Syöpäyhdistys ry ja Syöpäsäätiö sr

Sisällys

Heikki Hiilamo Ajatushautomot tupakkateollisuuden palveluksessa	7
Satu Lipponen Tupakkateollisuuden kaikukammio on tehokasta lobbausta	17
Ulla Järvi Melkein vapaata journalismia	34
Tuukka Tammi Tutkimus vallan vainukoirana: komiteoista ajatuspajoihin	44
Sami Syrjämäki Vapaus on liian arvokas jätettäväksi ajatuspajoille	50
Lähteet	61
Kirjoittajat	66
Liitteet	68

HEIKKI HIILAMO

Ajatushautomot tupakka-teollisuuden palveluksessa

Tupakkateollisuus rahoittaa ajatushautomoita ja käyttää niitä estämään ja hidastamaan tupakkapoliittisia toimia. Tällaista toimintaa kutsutaan kolmannen osapuolen strategiaksi. Siinä teollisuus pystyy suojautumaan näennäisesti puolueettoman tahon taakse ja syöttämään sen kautta omaa näkemystään yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Tupakkateollisuus on ehkä parhaiten tunnettu esimerkki teollisuudenalasta, joka pyrkii häiritsemään demokraattisia prosesseja piittaamatta kuluttajien terveydestä. Se käyttää hyväksi ajatushautomoita, jotka estävät ja hidastavat ihmishenkiä pelastavia tupakkapoliittisia toimia.

Strategiaa kutsutaan nimellä ”kolmannen osapuolen strategia”. Siinä teollisuus pystyy suojautumaan kolmannen näennäisesti puolueettoman tahon taakse ja syöttämään sen kautta omaa näkemystään yhteiskunnalliseen keskusteluun. Ajatushautomot ovat aikaisempaakin tärkeämpiä tupakkateollisuudelle, koska vuonna 2005 voimaan tullut kansainvälinen tupakkasopimus FCTC kieltää artiklassa 5.3. tupakka-

teollisuuden mahdollisuudet vaikuttaa suoraan tupakkapolitiikkaan. Sopimukseen on liittynyt tähän mennessä 181 maata.

Tupakkateollisuus rahoittaa ajatushautomoita, koska ne edistävät tupakkateollisuuden asiaa. Tupakkateollisuuden rahoitus ei näy julkisudessa, koska ajatushautomot eivät yleensä paljasta rahoittajiaan. Teollisuus tukee ennen muuta oikeistolaisia ja libertaristisia ajatushautomoita, jotka kritisoivat valtion puuttumista ihmisten elintapoihin ja syyttävät terveyspolitiikkaa kansalaisten holhoamisesta.

Tupakkateollisuuden kanssa yhteistyötä tekevien ajatushautomoiden toiminnalla on vakavia vaikutuksia kansanterveyteen: tupakan terveyshaittojen mittakaava on ällistyttävä. Joka toinen tupakoitsija kuolee tupakan aiheuttamiin seurauksiin. Tupakointi lyhentää ihmisen elinikää keskimäärin kymmenen vuotta. Viime vuosisadalla tupakka surmasi noin sata miljoonaa ihmistä koko maailmassa. Nykyisin tupakointi tappaa yli seitsemän miljoonaa ihmistä vuodessa eli enemmän kuin aids, malaria ja liikenneonnettomuudet yhdessä. Jos tupakoinnin aiheuttama tuho jatkuu pysäyttämättömänä, tällä vuosisadalla kuolee miljardi ihmistä tupakointiin.

Oikeudenkäynnit avasivat laajat dokumentit

Tupakkateollisuuden toiminnasta ja sen yhteyksistä ajatushautomoihin on saatavilla enemmän sisäistä tietoa kuin muista globaaleista bisneksistä. Yhdysvaltojen osavaltioiden ja tupakkayhtiöiden välisten oikeudenkäyntien ja niitä koskevien sopimusten yhteydessä on tullut julkisiksi miljoonia sivuja tupakkayhtiöiden sisäisiä asiakirjoja. Niiden avulla on saatu selville, miten yhtiöt ovat manipuloineet tiedeyhteisön näkemyksiä ja julkista mielipidettä.

Moderni terveyskeskustelu tupakasta alkoi 1930-luvulla, kun yhdysvaltalainen henkivakuutusyhtiö kiinnitti huomiota tupakoitsijoiden

ennenaikaisiin kuolemiin. Ensimmäinen tieteellisesti luotettava tutkimus julkaistiin kuitenkin natsiajan Saksassa. Kölnin yliopiston patologian laitoksen tutkija Franz H. Müller raportoi vuonna 1939 ensimmäisen kontrolloidun epidemiologisen tutkimuksen tupakoinnin ja keuhkosyövän yhteydestä. Itse asiassa natsien tupakkapolitiikka oli sangen rajoittavaa, mihin tupakkateollisuus on myöhemmin vedonnut¹.

Yhdysvaltalaiset tupakkayhtiöt joutuivat 1950-luvun alussa ensimmäisen kerran julkiseen paineeseen, kun uudet lääketieteelliset tutkimukset osoittivat tupakoinnin ja syövän välisen yhteyden. Median ja lääketieteellisen yhteisön välittämät viestit hermostuttivat kuluttajia. Yhtiöt alkoivat pelätä, että sairastuneet tupakoitsijat aloittavat oikeudenkäyntejä. Savukkeiden kulutus väheni. Yhtiöt kutsuivat tilannetta ”terveyspaniikiksi”. Se sai tupakkayhtiöt kokoamaan voimansa kolmella rintamalla: oikeudenkäynneissä, poliittisessa päätöksenteossa ja julkisen mielipiteen muokkaamisessa. Syntyi historiallinen salaliitto tupakan terveyshaittojen peittelemiseksi.

Tupakkateollisuuden omien ja sen rahoittamien asiantuntijoiden ja tutkimusten riippumattomuus oli asetettu kyseenalaiseksi jo ennen kuin tupakkateollisuuden sisäiset asiakirjat tulivat julkisiksi. Kuitenkin vasta nämä asiakirjat kuvasivat täsmällisesti, mistä tupakkateollisuuden tutkimustoiminnassa oli oikein ollut kysymys ja kuinka laajaa se oli ollut.

Sitä mukaa kun tupakoinnin haittavaikutuksista tuli uutta tietoa, tupakkateollisuuden 1950-luvulla tekemä linjavalinta vaati tuekseen yhä järeämpiä keinoja. Teollisuus ei voinut myöntää mitään, koska se oli liian syvällä valheiden verkossa. Kyse oli eräänlaisesta pyramidihuijauksesta. Koko rakennelma olisi sortunut, jos yksikin huijaukseen osallistunut olisi

1 Esimerkiksi Amer-Tupakan viestintä- ja yhteiskuntasuhteiden johtajana työskennellyt Lasse Lehtinen kirjoitti 10.9.2002 sanomalehti Kalevassa kolumnin, jossa hän rinnasti Suomen 2000-luvun tupakkapolitiikan natsi-Saksan 1930-luvun politiikkaan: ”Hitler oli tunnettu kasvissyöjä, eläinten ystävä ja fanaattinen tupakoinnin vastustaja. - - - Natsit käynnistivät jo 30-luvulla mittavan tupakanvastaisen kampanjan, jonka toista tuleamista piti odottaa kuusikymmentä vuotta. - - - Natsien mielestä tupakointi oli alkukantaisten intiaanien ja neekereiden keksimä paha tapa, jota kansainvälinen juutalainen pääoma käytti omaksi hyväkseen ja germaanisen rodun vahingoksi.”

alkanut puhua totta. Jo 1950-luvun lopulta alkaen tupakkateollisuuden sisällä myönnettiin tupakoinnin ja syövän yhteys, mutta julkisuudessa teollisuus kiisti sen jyrkästi.

Tupakkateollisuus kiisti tiukasti tupakan terveyshaitat, kunnes sen oli pakko taipua ylitsevuotavan tieteellisen näytön edessä. Viimeisenä keinonaan se yritti manipuloida myös tieteen sisäisiä käsityksiä siitä, mikä riittää tieteelliseksi näytöksi. Teollisuus osallistui keskusteluun ”luotettavasta tieteestä” (*sound science*), riskien arvioinnin standardeista ja kansainvälisistä vaatimuksista tupakalle ja tupakkatuotteille. Se käynnisti 1990-luvun alussa kampanjan ”roskatiedettä” vastaan ja ”hyvien epidemiologian käytäntöjen” puolesta. Tässä kampanjassa tupakkateollisuus käytti hyväksi myös näennäisesti itsenäisiä ajatushautomoita, joista yksi oli Virginian osavaltiossa Yhdysvalloissa toimiva Alexis de Tocqueville -instituutti.

Keskustelu pakkotupakoinnista oli käännekohta

Keskustelu tupakoinnista terveysongelmana alkoi hiipua länsimaissa 1980-luvun alussa. Aktiivinen tupakoinnin vaarojen osoittaminen ei ollut vielä johtanut kattavaan tupakkasääntelyyn eikä olennaisesti vähentänyt savukkeiden kulutusta. Samaan aikaan tupakkamainonnan rajoittaminen ja muu tupakkapolitiikka oli menettämässä kannatustaan.

Tupakointi säilyi yksilön vapaana valintana. Niin kauan kuin tupakoitsijat olivat itse valmiita ottamaan riskin, yhteiskunta ei voinut juurikaan puuttua asiaan. Tuolloisten rajoitusten perusteena oli lähinnä vähentää nuorten tupakointia. Sekään ei ollut aukoton peruste, koska tupakkateollisuus kiisti julkisuudessa myös sen, että tupakka aiheuttaa riippuvuutta. Pian tapahtui kuitenkin käänne, joka muutti tupakkayhtiöiden asemaa ratkaisevasti: alkoi keskustelu passiivisesta tupakoinnista.

Vuonna 1981 julkaistiin kaksi passiivista tupakointia koskevaa tutkimusta. Japanilaiset ja kreikkalaiset tutkimukset osoittivat, että keuhkosyöpä oli yleisempää tupakoivien miesten tupakoimattomilla puolisoilla kuin tupakoimattomien miesten puolisoilla. Pian lääketieteellisissä aikakauskirjoissa julkaistiin runsaasti tutkimuksia, jotka käsittelivät tupakoinnin pääsavun (tupakoitsijan keuhkoihin vetämä savu) ja sivusavun laatua, koostumusta sekä niiden mittaamista. Tutkimukset osoittivat, että sivusavu sisältää jopa enemmän haitallisia ainesosia kuin pääsavu. Tulosten perusteella tutkijat totesivat, ettei tupakansavulle altistumiselle voida antaa kynns- tai turvarajoja, joiden noudattaminen estäisi terveyshaitat.

Passiivisen tupakansavun vaarojen osoittaminen oli käännekohhta tupakkakeskustelussa. Nyt tupakkayhtiöt pelkäsivät, että passiiviset tupakoitsijat alkaisivat syyttää tupakansavua syövän tai jonkin muun sairauden aiheuttamisesta. Tällöin ei olisi apua puolustelusta, että tupakoitsija on itse hyväksynyt riskin. Passiivisen tupakoinnin vaarojen osoittamisen myötä lapsista, nuorista ja muista tupakoimattomista tuli tupakoitsijoiden ”viattomia uhreja”.

Tupakkayhtiöt ymmärsivät välittömästi, että passiivinen tupakointi antaisi uutta legitimizeettiä tupakointikielloille. Samalla ne pelkäsivät, että tupakan kulutus kääntyy laskuun. Vastauksena passiivisen tupakoinnin uhkaan tupakkateollisuus ryhtyi uuteen massiiviseen kampanjaan, jonka tarkoituksena oli heikentää näyttöä passiivisen tupakoinnin terveyshaitoista sekä turvata tupakoinnin sosiaalinen hyväksyttävyyys.

Tässä vaiheessa tupakkateollisuuden uskottavuus julkisena toimijana oli jo kärsinyt pahasti. Siksi se alkoi yhä enemmän turvautua kolmannen tahon strategiaan, johon kuului olennaisena osana ajatushautomoiden käyttäminen. Tupakkateollisuus tuki Yhdysvalloissa muun muassa seuraavia ajatushautomoita: The Heritage Foundation, The Heartland Institute, Americans for Tax Reform, Citizens for a Sound Economy ja Washington Legal Foundation. Ajatushautomot auttoivat tupakka-

teollisuutta lobbaamaan tupakoinnin rajoituksia vastaan julkaisemalla tutkimuksia, selvityksiä ja asiantuntijakirjoituksia sekä järjestämällä konferensseja. Yhteistä näille oli kiistää näyttö passiivisen tupakoinnin vaarallisuudesta.

Strateginen keino edistää liiketoimintaa

Tupakkateollisuus ei tue ajatushautomoita hyväntahtoisuuttaan. Tuki on hyödyllistä teollisuudelle, sillä ajatushautomoita kuuntelevat sellaisetkin ihmiset, jotka eivät kuuntelisi tupakkateollisuutta. Ajatushautomoita tukenut Philip Morris luonnehti rahoitusta vuonna 1995 ”strategiseksi keinoksi edistää yleisiä liiketoiminnallisia tavoitteita ja vaikuttaa poliittiseen agendaan” (nimeämätön 1995). Isossa-Britanniassa tupakkateollisuus on tukenut muun muassa Adam Smith Institutea sekä Institute of Economic Affairs -nimistä ajatushautomoa.

Institute of Economic Affairs ajaa tupakkateollisuuden asiaa julkaisemalla holhousvaltioindeksiä (*Nanny state index*), jossa on neljä kriteeriä: sähkösavukkeiden sääntely, tupakkapolitiikka, elintarvikkeiden sääntely ja alkoholipolitiikka. Suomi on usein ”voittanut” tämän ”luokittelun”, mistä myös suomalaiset tiedotusvälineet ovat uutisoineet.

Kanadalaisen tutkimuksen mukaan 37 prosenttia Atlas Economic Research Foundation -verkoston markkinataloutta edistävästä 449:stä ajatushautomosta on todistettavasti saanut tupakkateollisuudelta tukea vuosina 1990–2000. *The Guardian* -lehti julkaisi uuden raportin vuoden 2019 alussa. Sen mukaan Atlas Economic Research Foundation -verkoston 475:stä ajatushautomosta 106 (eli 22 prosenttia) oli ottanut tupakkateollisuudelta lahjoituksia vuosina 2010–2018. Ajatushautomoista vähintään 25 oli esittänyt, että tupakkaverot ovat tehottomia, vaikka verot ovat tutkitusti kaikkein tehokkain keino vähentää tupakointia.

Haittojen vähentäminen on tuttua huume politiikasta

Tupakka-asiakirjojen julkistamisen jälkeen tupakkateollisuus on joutunut muuttamaan lobbausstrategioitaan. Teollisuus esittää epäilyjä passiivisen tupakansavun vaarallisuudesta, mutta ei enää kiistä aktiivisen tupakoinnin terveyshaittoja. Monikansalliset tupakkayhtiöt kertovat nyt markkinoivansa vaarallisia tuotteitaan vastuullisesti. Lisäksi yhtiöt väittävät, että ne pyrkivät vähentämään tuotteittensa aiheuttamia haittoja.

British American Tobacco (BAT) kertoo tekevänsä yhteistyötä tiedeyhteisön ja viranomaisten kanssa edistääkseen tupakan haittojen vähentämistä pragmaattisena terveystoimittana. Philip Morris sanoo puolestaan kehittävänsä vähemmän haitallisia tupakkatuotteita ja tukevansa haittojen vähentämiseen tähtävää sääntelyä. Monikansalliset tupakkayhtiöt ovat laajentaneet viime vuosina toimintaansa sähkösavukkeisiin ja savuttomiin tupakkatuotteisiin, kuten nuuskaan.

Haittojen vähentäminen on huume politiikasta tuttu puhetapa. Sen lähtökohtana on hyväksyä haitallisten aineiden läsnäolo ja käyttö väistämättömänä ja peruuttamattomana ilmiönä. Haittojen vähentämispolitiikka tähtää käytännöllisiin ratkaisuihin, joilla ei pyritä lopettamaan aineiden käyttöä, vaan ainoastaan vähentämään niiden aiheuttamia haittoja. Kilpaileva puhetapa pyrkii lopettamaan haitallisten aineiden käytön. Tupakkakeskustelussa tämä tarkoittaa tupakoinnin ja tupakkateollisuuden denormalisointia. Tämä puhetapa näkyy muun muassa Suomen, Irlannin, Skotlannin ja Uuden-Seelannin tupakkapolitiikassa, joka tähtää tupakkatuotteiden käytön lopettamiseen².

2 Suomi oli maailman ensimmäinen maa, jossa tupakkatuotteiden käytön loppuminen otettiin tavoitteeksi lainsäädäntöön vuonna 2010. Vuonna 2016 lakiin lisättiin tupakkatuotteiden lisäksi maininta muista nikotiinipitoisista tuotteista. Seuraavana maana Uusi-Seelanti teki päätöksen savuttomuudesta. Skotlanti päätti vuonna 2011 siitä, että maa olisi savuton vuoteen 2025 mennessä. Keinoina on käytetty rajuja tupakkaveron korotuksia, saatavuuden rajoittamista ja ikärajojen nostoa. Irlanti pyrkii Skotlannin tavoin kohti savuttomuutta nostamalla reilusti tupakkaveroa. Ruotsi pyrkii saamaan pian parlamentin päätöksen savuttomuudesta vuoteen 2025 mennessä.

Keskustelu tupakkatuotteiden tulevaisuudesta on kamppailua kahden lähestymistavan eli haittojen vähentämisen ja tupakkateollisuuden denormalisoinnin välillä. Teollisuudelle on tärkeää myöntää tuotteiden haitallisuus, mutta samanaikaisesti säilyttää oikeus markkinoida niitä. Ruotsi neuvotteli EU-jäsenyytensä ehdoksi nuuskan markkinoinnin sallimisen. Ruotsalainen nuuskayhtiö Swedish Match lobbasi yhdessä kansainvälisten tupakkayhtiöiden kanssa nuuskan sallimista kaikkialla Euroopan unionissa, kun EU valmisteli uutta tupakkadirektiiviä. Direktiivin valmisteluvaiheessa kaikki suuret tupakkayhtiöt kertoivat kannattavansa haittojen vähentämistä, mutta todellisuudessa ne vastustivat kaikkia tehokkaita toimia niiden vähentämiseksi. Kannatusta sai ainoastaan savuttomien tuotteiden markkinoinnin vapauttaminen.

Yhdysvalloissa liittovaltioiden tupakkapolitiikka polkee kuitenkin edelleen paikallaan. Siinä missä tupakkayhtiöt vastustivat 1990-luvulla kiivaasti ruoka- ja lääkevirasto FDA:n oikeutta säännellä tupakkatuotteita, uudessa tupakkalaissa ne halusivat nimenomaisesti päästä sen sääntelyn piiriin. Presidentti Barack Obama allekirjoitti Family Smoking Prevention and Tobacco Control Actin kesäkuussa 2009. Laki antaa FDA:lle oikeuden säännellä tupakkatuotteita ja ottaa käyttöön muun muassa uudet varoitusmerkinnät. FDA:n sääntely on kuitenkin lähtenyt liikkeelle kangerrellen, eikä esimerkiksi uusia varoitusmerkintöjä ole saatu käyttöön vuoden 2019 alkuun mennessä tupakkayhtiöiden käynnistämien oikeusjuttujen vuoksi. FDA:n sääntely takaa tupakkateollisuudelle tuotteiden laillisuuden ja toiminnan jatkumisen.

FDA:n voimattomuus tupakkasääntelijänä kertoo myös siitä, miten altis liittovaltion viranomainen on tupakkayhtiöiden painostukselle. Väljästä tupakkasääntelystä huolimatta savukkeiden kulutus on selvästi vähentynyt Yhdysvalloissa. Sen sijaan sähkötupakan käyttö on lisääntynyt räjähdysmäisesti: nuoret kokeilevat sähkötupakkaa useammin kuin savukkeita. Sähkötupakan suuri suosio pitää yllä myös kaksoiskäyttöä. Tupakkateollisuus lobbaa nyt Yhdysvalloissa aggressiivisesti vanhojen

kumppaneidensa – konservatiivisten ajatushautomoiden ja elinkeinoelämän organisaatioiden – avulla sähkötupakan sääntelyä vastaan.

Philip Morrisin uusi avaus

Suuret tupakkayhtiöt käyttävät sähkötupakan ja haittojen vähentämispolitiikan edistämiseksi samanlaisia keinoja kuin aikanaan aktiivisen ja passiivisen tupakoinnin rajoitusten vastustamisessa. Ne rahoittavat tutkimusta, tukevat käyttäjäyhdistyksiä ja rakentavat tukiverkostoja konservatiivisten ajatushautomoiden suuntaan.

Yksilöllisistä ja väestötason terveystaakasta käydään tieteellisiä kiistoja. Kuinka paljon vähemmän erilaiset nuuskat ja sähkösavukkeet aiheuttavat haittoja kuin savukkeet? Ovatko ne keinoja tupakoinnin lopettamiseen vai käyttävätkö niitä ne, jotka olisivat muuten lopettaneet nikotiini- ja tarvikkeiden käytön kokonaan? Romahtaako tupakoinnin suosio ja tuleeko siitä inhottava ja vastenmielinen tapa, jos tupakoitsijoiden osuus väestöstä laskee alle kymmenen prosentin – ja nikotiini- ja tarvikkeiden markkinat siirtyvät kokonaan sähkösavukkeille?

Muun muassa The Heartland Institute -ajatushautomon on osallistunut tupakkateollisuuden haittojen vähentämispolitiikan edistämiseen. Itse asiassa se on yksi ajatushautomon tärkeimpiä projekteja.³ Instituutin presidentti Joseph Bastin vuonna 2006 julkaiseman kirjan keskeisiä väitteitä ovat, että tupakoitsijat maksavat liikaa veroja, ehdotukset tupakkapolitiikan kiristämiseksi perustuvat ”roskatieteeseen”, tupakkayhtiöitä vastaan nostetut oikeusjutut ovat tuomioistuimien väärinkäyttöä, tupakointikiellot vahingoittavat pienyrittäjiä ja loukkaavat yksityisiä omistusoikeuksia, tupakoinnin aiheuttamia haittoja voidaan vähentää valitsemalla tupakoitsijoita eri vaihtoehdoista ja että tupakoinnin rajoit-

3 Ks. <https://www.heartland.org/Alcohol-Tobacco/index.html>

taminen loukkaa perustavaa laatua olevaa libertaristista periaatetta, jonka mukaan valtion valtaa tulisi rajoittaa. (Bast 2006.)

Syyskuussa 2017 eteläafrikkalainen lääkäri Derek Yach ilmoitti perustaneensa Smoke-Free World -nimisen säätiön. Säätiö väittää olevansa riippumaton, mutta Philip Morris International on sitoutunut rahoittamaan sitä lähes miljardilla dollarilla seuraavan 12 vuoden aikana. Säätiön tavoitteena on tukea globaaleja toimia tupakoinnin terveyshaittojen vähentämiseksi ja tupakoinnin kitkemiseksi maailmasta. Derek Yach tietää, mistä hän puhuu. Hän vastasi 1990-lopulla Maailman terveysjärjestö WHO:n tupakkapolitiikan valmistelusta. Hänellä oli keskeinen rooli muun muassa kansainvälisen tupakkasopimuksen eli FCTC:n neuvotteluissa. Sopimus kieltää tupakkayhtiöiltä mahdollisuuden osallistua tupakkapolitiikan valmisteluun.

WHO irtisanoutui välittömästi Yachin säätiöstä ja totesi lehdistötiedotteessaan, että se on FCTC:n vastainen. Yach vetosi puolestaan WHO:hon, että se vetäisi lehdistötiedotteen pois, kunnes on tutustunut läpikotaisin säätiön toimintaan. Tupakka-aktivistit eri puolilla maailmaa ovat vedonneet Philip Morrisiin, että se osoittaisi todellista sitoutumista savuttomuuteen ja ilmoittaisi lopettavansa savukkeiden myynnin.

Smoke-Free World -säätiö jatkaa teollisuuden pahamaineista perinnettä, jossa se pyrkii hämärtämään käsitystä myymiensä tuotteiden – tällä kertaa savuttomien nikotiinituotteiden – haitallisuudesta ja siten vaikuttamaan tupakkasääntelyyn. Säätiötä voi luonnehtia ajatushautomoksi, joka yrittää leimata poliittiset pyrkimykset lopettaa tupakkatuotteiden käyttö haihatteluksi ja fanatismiksi. Esimerkkinä käytetään sitä, miten alkoholin kieltolait epäonnistuivat 1930-luvulla.

Tupakkateollisuuden rahoitus ajatushautoille osoittaa, että haitallisten aineiden käyttöä puoltavat argumentit eivät synny vain vapaassa ja riippumattomassa kansalaiseskustelussa, vaan myös teollisuuden manipuloinnin tuloksena.

SATU LIPPONEN

Tupakkateollisuuden kaikukammio on tehokasta lobbausta

Tupakkatehtailla on valtaa ja rahaa. Mutta ne tarvitsevat ajatushautomoita avukseen, koska tupakkatuotteiden sääntely tiukkenee. Miten etuja valvotaan? Millaisia keinoja ja tavoitteita on käytössä? Kolme raporttia kertoo viestintäteemoista, joiden avulla teollisuus muotoilee jarruttamistyötä. Niistä kaksi on ajatushautomoista ja yksi kansalaisjärjestöstä. Ydinviesteistä muodostuu kaikukammio, joka vaikuttaa päätöksentekoon.

Ajatushautomo on yleiskäsite, joka voi tarkoittaa melkein mitä tahansa. Euroopan komission ja parlamentin ylläpitämään avoimuusrekisteriin ajatushautomot on esimerkiksi luokiteltu samaan kategoriaan tutkimuslaitosten ja akateemisten laitosten kanssa. Kategoriassa oli tammikuussa 2019 yhteensä 923 organisaatiota.

Ajatushautomoilla on ollut hyvä maine. Ajatushautomoiden, säätiöiden ja instituuttien kokeneet tutkijat ovat tuottaneet nopeasti tietoa yhteiskunnan käyttöön, kun akateeminen tutkimus on voinut kestää vuosia.

MIKÄ ON KAIKUKAMMIO?

Philip Morrisin John F. Scruggs kuvaa PR-tekniikkaa, jota yritykset käyttävät hallitakseen sitä päätöksenteon ympäristöä, jossa lainsäätäjät toimivat.

Scruggs kuvaa menetelmää edunvalvonnan kaikukammioksi. Siinä valitaan valikoitu viesti tai viestin lievä muunnelma, ja sitä levitetään kaikista mahdollisista lähteistä, joilla on vaikutusta lainsäätäjien päätöksentekoon: äänestäjiltä, työtovereilta ja muilta kollegoilta, mielipidevaikuttajilta, paikalliselta ja kansalliselta medialta, varainhankkijoilta, mainostajilta jne. Scruggsin mukaan ”tämä toiston tai kasaantumisen menetelmä toimii, koska viestejä tulee niiltä, joilla on suurin uskottavuus lainsäätäjän silmissä”. (Scruggs 1998.)

Perinteiset ajatushautomot ovat toimineet julkisen hyvinvoinnin, ihmiskunnan ja rauhan puolesta. Niitä syntyi 1900-luvun vaihteessa. Rockefeller Foundation, Ford Foundation ja Brookings Institute ovat esimerkkejä ajatushautomoista, joiden tutkimus ja tutkijat ovat luotettuja yli tieteenalojen.

Nykyään ajatuspaja voi kuitenkin olla konsultti, bisnes, innovaatiokumppani, lobbari tai pahimmillaan pelkkä verkossa toimiva syytetyhdas. Ajatushautomot voivat siis olla kiihdyttämöjä hyvään tai pahaan. Tutkijoiden, toimittajien ja valveutuneitten kansalaisten on siksi päättäväisesti seurattava, mihin saavutuksiin ja kytkentöihin ne liittyvät (Huhtala ym. 2016).

Ajatushautomoita on käytetty viime vuosina enenevästi terveysperustaisen sääntelyn jarruttamiseen. Tupakkateollisuuden tukemien organisaatioiden yhteydet risteävät monessa kohdin ja samoja nimiä toistuu eri yhteyksissä. Tupakkateollisuuden organisaation tunnistaa siitä, että yrityksen etu korvaa yhteiskunnan edun. Ajatushautomoista osa auttaa teollisuudenaloja raivaamaan itselleen liikkumatilaa. Terveystieteen asiantuntijat eivät johda niitä, vaan niissä toimii laaja kirjo eri tieteenalojen edustajia sosiologeista historioitsijoihin ja kauppatieteilijöihin. Ammattitehtävistä suositaan journalisteja, markkinointiosajia ja konsultteja.

Yhdysvalloissa on keskusteltu vuoden 2016 presidentinvaalien jälkeen paljon ajatushautomoiden ja säätiöiden roolista Donald Trumpin voiton taustatukena ja sitä seuranneesta politiikasta, jossa yritysmaailman vaikutusvalta on entisestään kasvanut (Mayer 2017, MacLean 2017).

Suomessa politiikan vaikuttamisen tunnetuin ajatushautomo on Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA. EVAn toiminnasta väitellyt Maiju Wuokko kytkee suomalaisen kehityksen osaksi laajempaa kansainvälistä kehitystä, jossa eri maiden yritysmaailma kokoaa voimansa valtiojohtoisuutta vastaan (Wuokko 2016).

Suomessa ei ole enää tupakkatehtaita. Lähin sijaitsee Pietarissa Venäjällä. Suomi on teollisuuden intresseissä, mutta toiminta ei ole kovin näkyvää. Sen sijaan Isossa-Britanniassa, Yhdysvalloissa ja Euroopan unionissa tupakkateollisuus on hyvin aktiivista, koska se taistelee näkyvyydestään, asemastaan ja tietysti liikkumavarastaan. Kun Neuvostoliitto hajosi ja Berliinin muuri murtui, tupakkateollisuus aktivoitui itäisessä Euroopassa. Läntinen vapaus oli hyvä myynnin edistämiskeino savukkeille. Köyhimmissä Euroopan maissa poliittinen korruptio luo hyvät mahdollisuudet tupakkateollisuuden operaatioille, koska rahan avulla voi ostaa valtaa ja vastustaa sääntelyä. Siksi tupakkasairauksien synkimät tautitilastot ovat entisissä sosialistimaissa. Niissä tupakkateollisuus on myös parhaiten luonut uuden kehyksen toiminnalleen: se viestii olevansa ”muuttunut”. Entinen ongelmateollisuus, jonka toiminta aiheutti sydänkuolemia, syöpää ja keuhkohtaantumatautia, on nyt moderni, ratkaisuja kehittävä toimija, jonka tuotteet tarjoavat aikuisille nikotiiniriippuvaisille uusia välineitä. Uudet tuotteet ovat haitattomampia kuin entiset. Haittojen vertailu on lumetta, jonka avulla teollisuus voi tuoda markkinoille uusia tuotteita. Edelleenkin tupakkateollisuus tarvitsee käyttäjikseen lapsuuden kynnykseltä teini-ikään varttuvia nuoria, ja se kohdistaa markkinointinsa heille.

Millaisia viestejä tupakkateollisuus on käyttänyt vaikuttaessaan? Miten sääntelyn vastustamisen tavoitteet on muotoiltu?

Sairas valtio lobbaa itseään

Institute of Economic Affairs (IEA) on äänekkäin ja näkyvin tupakkateollisuuden rahoittama eurooppalainen ajatushautomo. Se on perustettu 1955, ja se on saanut rahoitusta tupakkateollisuudelta vuodesta 1963 lähtien. Yhteistyöstä on runsas dokumentaatio tupakkateollisuuden arkistoissa. Tupakkateollisuus listaa sen yhteistyökumppanikseen EU:n avoimuusrekisterissä. IEA löytyy myös sähkötupakkalobbareiden listoilta kumppanina.

IEA on tunnettu parjauskampanjoista, ja se oli mukana tupakkateollisuuden hyökkäyksessä Maailman terveysjärjestöä kohtaan. Runsaasti huomiota sai pamfletti, jonka kirjoittaja sai potkut *Financial Times* -lehden kolumnistin tehtävästä, kun tupakkateollisuuden rahoitus tuli ilmi vuonna 2002. (Roger 2000.)

IEA johti vuosina 2012–2016 Isossa-Britanniassa hyväntekeväisyysjärjestöjä vastaan kohdistettua kampanjaa, jonka tavoitteena oli estää järjestöjä vaikuttamasta hallitukseen ja parlamenttiin. Kampanjassa hyväntekeväisyysjärjestöjä kuvattiin valtioon kiinnittyneiksi iilimadoiksi (tobaccotactics.org). Kampanjan raportit kirjoitti IEA:n Christopher Snowdon, joka johtaa ajatushautomon elämäntapa ja talous -yksikköä.

IEA:n raportti *Sock puppets – how the government lobbies itself and why* oli kirjoittajansa mukaan aloituslaukaus sille, kuinka valtion rahoittamista hyväntekeväisyysjärjestöistä tulisi päästä eroon (Snowdon 2012). Seuraavana vuonna IEA julkaisi Snowdenin raportin *Euro puppets*, jossa nostettiin esille EU:n rahoitus erilaisille kampanjaryhmille. Raporttisarja jatkui 2014, jolloin ilmestyi *The sock doctrine*. Siinä vaadittiin lopettamaan veronmaksajien rahojen tuhlaus. Raporteissa nostetaan esille nimenomaan terveysjärjestöt, joita syytetään poliittisista kampanjoista.

Sock puppet on monitulkintainen termi. Se tarkoittaa sukasta tehtyä nukkea, mutta myös vale- tai piiloprofilia verkossa.

Valtataistelua ja varjovaltio

Sock puppet -pamfletti ei ole tutkimus vaan kertomus. Pamfletti kertoo tarinan, jossa valtion rahoitus hyväntekeväisyysjärjestöille on lisääntynyt huomattavasti ja samalla näiden järjestöjen mahdollisuus vaikuttaa valtioon on kasvanut. Valtiosta riippuvaisia hyväntekeväisyysjärjestöjä on 27 000, ja niiden tuloista 75 prosenttia tulee valtiolta. Vapaaehtoissektori saa siis enemmän rahaa valtiolta kuin lahjoittajilta.

Tämä on kuitenkin pintaa, pamfletti toteaa. Syvempi ongelma on, että valtio rahoittaa ja luo valtion varoilla painostusryhmiä. Näin syntyy kansalaisyhteiskunta, joka ei ole se, miltä se näyttää: kyseessä on vain harhakuva. Nämä valtion rahoittamat järjestöt lobbaavat joko suoraan tai epäsuorasti, käyttävät veronmaksajien rahoja sekä hämärtävät julkisen ja yksityisen rajaa.

Eikä tässä vielä kaikki: valtion rahoittamat järjestöt ajavat suurelle yleisölle vastenmielisiä asioita, kuten valtion vallan lisäämistä, korkeita veroja, lisääntyvää sääntelyä ja uusien valvontaelinten pystyttämistä, jotta uusia lakeja voidaan valvoa. Poliittiset puolueet hyötyvät valtion sätkynukkejärjestöistä. Jos puolue joutuu oppositioon, sen ideologinen vaikuttaminen jatkuu ja muodostuu eräänlainen varjovaltio, *shadow state*.

Tarinassa konnana ovat poliittisesti aktiiviset hyväntekeväisyys- ja kansalaisjärjestöt, koska ne murentavat demokratiaa ja tahraavat hyväntekeväisyyden käsitettä, tuhlaavat veronmaksajien varoja toissijaisiin asioihin ja syrjäyttävät ”aidon” kansalaisyhteiskunnan, kun rahoitus kohdistuu valikoituihin järjestöihin. Erityisen myrkyllisen käsittelyn saa tupakkapolitiikkaan erikoistunut järjestö.

Sock puppet -raportti päättyy käytännöllisiin ratkaisuihin, joita esitetään neljä. Niissä ehdotetaan valtion rahoituksen lakkauttamista hyväntekeväisyysjärjestöille, kieltä valtion oman toiminnan mainostamiselle ja uutta järjestökategoriaa, jonka rahoitus ei perustu tukiin vaan

yksityisiin lahjoittajiin. Lisäksi raportissa vaaditaan kriittistä tarkastelua järjestöjen lobbaukseen.

Tupakkateollisuuden pamfleteille oli ajankohtainen syy. Iso-Britannia valmistautui hyväksymään lain, joka riisuisi savukerasioista tuotemerkit. Australia oli vuonna 2012 ensimmäisenä maana maailmassa saattanut voimaan lain, joka kielsi savukepakkauksissa olevat tuotemerkit. Tutkimuksen avulla saatiin selville, että samean vihreänruskea oli kuluttajille erityisen vastenmielinen väri. Siksi sitä käytettiin uusituissa savukeaskeissa isojen varoituskuvien kera. Nuorten tupakointi alkoi vähentyä. Australian esimerkki vakuutti useat maat siitä, että tupakointia voi näin vähentää tehokkaasti.

Euroopassa Ison-Britannian tiukkeneva lainsäädäntö oli tupakkateollisuudelle todellinen uhka. Vuosina 2011–2016 tupakkateollisuus kävi taistelua vallasta ihmisten mielissä ja oikeussaleissa, mutta hävisi. Laki tuli voimaan toukokuussa 2016 lukuisten esteiden jälkeen.

Tupakkateollisuuden kampanja Isossa-Britanniassa oli kuitenkin vähällä onnistua. Pääministeri James Cameronin johtama konservatiivihallitus ajoi ns. lobbauslakia (2014). Lain valmistelun yhteydessä tupakkateollisuus kampanjoi rajoituksia hyväntekeväisyys- ja kansalaisjärjestöjen vaikuttamiseen. Se vaati tiukkaa valvontaa asiantuntijoille, joita valtio rahoittaa. Väittely oli kiivasta, koska esimerkiksi yliopistojen asiantuntijat toimivat usein valtion rahoituksella. Olisiko niin, että yliopiston professori ei voisi olla asiantuntijana parlamentissa? Nykyisin Isossa-Britanniassa on erityinen lobbausrekisteri.

Tilanne selkeytyi vasta 2017. Tuolloin parlamentin nimittämä komitea julkaisi raportin, jossa todettiin, että järjestöt ovat tärkeä osa yhteiskuntaa: ne puolustavat usein heikompien asiaa ja vaikuttavat kannanotoillaan ja palveluillaan myönteisesti yhteiskuntaan (House of Lords 2017).

IEA:n raportit olivat osa tupakkateollisuuden laajamittaista kampanjointia tiukkenevaa lakia vastaan. British American Tobacco ja Forest

kampanjoivat samaan aikaan tuotemerkittömiä savukerasioita vastaan (*Hands Off Our Packs, The Plain Nonsense, Say No To Plain Packs*).

IEA koetti jopa väittää, että yritykset ovat enemmän ruohonjuuritason toimijoita kuin virastomaiset järjestöt. Yrityksillä on henkilöstönsä ja asiakkaansa, joista ne kilpailevat vapailla markkinoilla. Valtio ja sen tuella toimivat järjestöt ovat vieraantuneet tavallisista ihmisistä.

Yrityspropagandaa tarjoavat ajatuspajat oikeuttivat näin toimintaansa, vaikka ne voivat olla vain muutaman miljonäärin rahoittamia kritiikittömiä äänitorvia. Niiden tavoite oli kylvää epäluuloa tieteellistä toimintaa ja perinteistä hyväntekeväisyyttä kohtaan.

Liberan Kultaiset kahleet

Suomeen syntyi vuonna 2011 uusi ajatushautomo – tai oikeastaan säätiö, jonka nimi on Libera. Säätiön tarkoituksena oli edistää ja tukea yksilönvapauden periaatteita ja arvoja, vapaata yhteiskuntaa, yrittäjyyttä ja markkinoita.

Säätiö verkostoitui nopeasti. Toukokuussa 2012 pidettiin tilaisuus, jossa Liberan ajatushautomoiden verkoston Atlas Economics Research Foundationin ja Cato-instituutin edustajat kertoivat suomalaisille liike miehille toiminnastaan. *Helsingin Sanomien* pääkirjoitustoimittaja Antti Blåfield tiivistä 12.5.2012, että salin täyttäneet keski-ään ylittäneet yritysjohtajat saattoivat rentoutua, koska tarjolla oli mieluisaa vaihtelua: yksinkertaisia totuuksia.

Liberan toiminnanjohtaja Petri Kajander hahmotteli *think tankien* roolia Tulevaisuuden tutkimuksen seuran *Futura*-lehdessä 4/2011 näin:

”Mediavaikuttaminen ja uudet sosiaalisen median keinot ovat luo-
neet uusia vaikuttamisen muotoja tavoittaa kustannustehokkaasti tuhansia ja jopa miljoonia ihmisiä. Nettivideot, Facebook-ryhmät ja Twitter

luovat helpon tavan viestiä suoraan uusille kohderyhmille. Yhteiskunnan pirstaloituminen entisestä yhden totuuden ja mediatuutin kansasta luo omia haasteita tavoitettavuudessa. Toisaalta netti mahdollistaa hyvinkin spesifisten kohderyhmien saavutettavuuteen.

Ulkomailta löytyy myös malleja aktiivisemmille toiminnan muodoille. Esimerkiksi viime vuosina Kanadassa ja Isossa-Britanniassa vaikuttaa julkisten varojen käyttöön ja verotukseen keskittyviä organisaatioita, jotka käyttävät menestyksekkäästi ruohonjuuritason kampanjoita omien näkemysten ja tosiasioden esiintuonnissa. Nämä organisaatiot kiinnittävät yleisen huomion julkisten varojen väärinkäyttöihin, verovarojen tuhlaukseen ja julkishallinnon läpinäkyvyyden puutteisiin. Joskus huumori, hauskat asut tai performanssitempaukset toimivat viestinviejinä paremmin kuin pelkät lehdistötiedotteet tai raportit. Osittain think tankit ovat ottaneetkin aikaisemmin joukkotiedotusvälineille kuulunutta roolia tutkivasta journalismista ja paljastuksista.”

Liberan kansainvälisiä organisaatiokumppaneita yhdistää se, että niistä valtaosa on liitetty tupakkateollisuuden vaikuttamistoimintaan. Yhteistyökumppaneidensa kautta Libera on Suomen vahvimmin tupakkateollisuuteen verkostoitunut organisaatio. Liberan sivuilla esitellään muun muassa verkostoon kuuluva tohtori Tim Evans, joka teki töitä tupakkaraholla ARISE-hankkeessa. Nimi on lyhenne sanoista Associates for Research in the Science of Enjoyment (Landman ym. 2008).

Libera määrittelee itsensä itsenäiseksi eikä se ole julkisuudessa profiloitunut tupakkapolitiikkaan. Poikkeuksen teki Libera 2017 julkaisema raportti *Kultaiset kahleet – 10 askelta kohti vapaampaa kansalaisyhteiskuntaa*. Se kirjoittivat Libera silloinen toiminnanjohtaja Heikki Pursiainen ja taloustieteen professori Klaus Kultti. (Pursiainen & Kultti 2017.)

Raportti on kaksitahoinen. Toisaalta se kuvaa yksityiskohtaisesti järjestöjen ja valtionavun yhteyttä. Se luo ideologisen kehyksen, jossa valtio on kaappaamassa kansalaisyhteiskuntaa. Lopuksi se esittää kymmenen käytännön ratkaisua järjestöjen vapauttamiseksi valtiosta. Johdanto

luonnehtii raporttia ”lyhyeksi poleemiseksi esseeksi”, joka keskittyy tehtävän laajuuden vuoksi vain järjestöjen rahankäyttöön.

On mielenkiintoista, että kun järjestöt kuvataan Isossa-Britanniassa iilimadoiksi, jotka tulee polttaa irti valtion iholta, Liberan esseessä valtio on vapaan kansalaisyhteiskunnan suurin uhka, joka estää järjestöjä toteuttamasta alkuperäistä ideaaliaan.

Liberan raportissa todetaan, että kansalaisyhteiskunta muodostaa tärkeän vastapainon valtiolle ja julkiselle vallalle ja on ”vastamyrkkyyä valtion yrityksille toimia moraalien ja arvojen lähteenä”.

Useasti toistuu väite, että valtio ylläpitää miljoonatuella järjestöjen isoa byrokratiaa, jonka tehtävänä on lobata lisää valtion ja kuntien rahoitusta esimerkiksi pyrkimällä vaikuttamaan vaalien tuloksiin. ”Toisin sanoen valtio rahoittaa toimintaa, jonka tarkoitus on hankkia siltä rahaa. Tämä on täysin sietämätöntä” (Pursiainen & Kultti 2017, s. 21).

Kuten *Sock puppet* -raportissa, julkisen vallan, politiikan ja järjestöjen edunvalvonnan rajan kuvataan hämärtyneen. Liberan raportissa tätä kuvataan käsitteellä *varjojulkinen sektori*.

Kansalaisjärjestöjen toimintaa tarkastellaan ainoastaan käymällä läpi niiden rahoitusta. Syyksi mainitaan ”aiherajoitus”. Kehitysyhteistyöjärjestöissä ei kiinnosta se, mitä ne saavat aikaan kehitysmaissa vaan miten ne toimivat Suomessa, koska se on ”tämän esseen tarkoituksien kannalta mielenkiintoisinta”.

Valtio on Liberan raportissa kaappari, mutta ei sieppauskohdekaan eli kansalaistoiminta selviä puhtain paperein. Kirjoittajat kysyvät, menevätkö varat oikeisiin kohteisiin, kun niitä ohjataan puuhasteluun, syrjäytyneille kiinalaisille ja marttakerhoille.

Liberan esseessä esitetään toistuvasti väite, että kansalaisyhteiskunta voi onnistua tehtävässään vain, jos se on aidosti riippumaton valtiosta. Tämä ei pidä paikkaansa. Suomen kaltaiset, modernit tietoyhteiskunnat ovat monimutkaisia ja kansainvälisestä ympäristöstä riippuvaisia. Niissä vaikeiden ongelmien ratkaisu perustuu yhteiseen kehittämiseen, sillojen

ylittämiseen ja moniammatillisuuteen. Raportin väite on arkaainen, ja siihen liittyvät teoriat viime vuosisadalta.

Mutta mitä järjestöjen erottaminen valtiosta tarkoittaisi käytännössä? Sitä valaisee esseiden osio, jossa esitellään ratkaisut. Raportin mukaan on tärkeintä katkaista rahantulo kansalaisyhteiskunnalle sekä estää sen vaikuttamistyö. Toisaalta raportissa halutaan, että yksityinen tuki järjestöille olisi helpompaa.

Liberan raporttia lukiessa tulee tuttu olo. Samaa keskustelua käytiin tupakkateollisuuden rahoituksella Isossa-Britanniassa. Kuitenkin lähdeluettelosta puuttuvat muun muassa sen keskustelun keskeiset dokumentit, vaikka Institute of Economic Affairs kuuluu Liberan verkostoon. Jopa raportin rakenteessa on yhtäläisyyksiä, johdannosta ratkaisuehdotuksiin. Lopuksi esitetään, että valtioon ei saa vaikuttaa julkisin varoin.

Tupakkateollisuuden järjestön Forest EU:n raportti

Forest EU tulee sanoista *Freedom Organisation for the Right to Enjoy Smoking Tobacco in the European Union*. Organisaatio on Euroopan unionin avoimuusrekisterissä luokiteltu kansalaisjärjestöksi. Järjestöllä on päämaja Isossa-Britanniassa, mutta sillä on toimisto myös Brysselissä (EU:n avoimuusrekisteri 2019).

Forest on perustettu vuonna 1979 Isossa-Britanniassa. Irlannin Forest perustettiin 2010 ja Forest EU 2017. Sillä on ilmoituksensa mukaan toimintaa näissä kolmessa maassa. Harhauttavat nimet ovat hyvin tavallisia, eikä järjestöjen nimistä ei voi päätellä mitään. Forest tarkoittaa metsää.

EU:n avoimuusrekisteristä ilmenee, että Forest EU:ta tukevat Confederation of European Community Cigarette Manufacturers (CEC-

CM), jonka jäseniä ovat Japan Tobacco International (JTI), British American Tobacco (BAT) ja Imperial Brands PLC (IMB), sekä European Smoking Tobacco Associationin ESTAn jäsenet.

Forestilla on pitkä historia tupakkateollisuuden kanssa. Se tekee yhteistyötä tupakkateollisuuden ajatushautomoiden kanssa (Free Society, Adam Smith Institute).

Kesäkuussa 2018 Forest EU julkisti raportin *Smoke and mirrors – the role of anti-tobacco lobby groups in promoting tobacco control policies in the EU* (Pérgois 2018). Siinä se raportoi identifioineensa ainakin 24 eri organisaatiota, jotka toimivat Brysselissä ja joiden tavoitteena on nykyistä kattavampi tupakkapolitiikka. Näiden organisaatioiden palveluksessa on 94 lobbaria, ja ne ilmoittavat itse käyttävänsä rahaa edunvalvontaan 5–6 miljoonaa euroa.

Raportti nimeää vaikutusvaltaisimmat organisaatiot (*the Big Four*). Ensimmäinen on Smokefree Partnership, jossa on mukana muun muassa sydän-, keuhko- ja syöpäyhdistyksiä eri puolilta Eurooppaa. Toisena on Euroopan syöpäjärjestöt, jonka jäseniä ovat eri maiden syöpäyhdistykset. Kolmantena on tutkimukseen painottuva ENSP-koalitio, jonka komissio on perustanut aikoinaan asiantuntijaverkostokseen ja neljäntenä Euroopan kansanterveysjärjestön EPHA, joka seuraa terveyttä laaja-alaisesti EU:ssa. Ne kaikki saavat EU:lta tukea toimintaansa.

Raportin keskeinen sanoma on, että Euroopan unioni rahoittaa omaa lobbaustaan. Se kertoo myös ratkaisut. Tavoitteena on ”palauttaa kolmannen sektorin uskottavuus” ja ”suojella demokraattisten instituutioiden toimintaa”.

Ensimmäisenä ratkaisuna tarjotaan ilmeisintä ratkaisua: EU:n pitää lopettaa oman lobbauksensa rahoittaminen. Rahoituksen tulisi myös olla selkeästi korvamerkittyä, jotta veronmaksajien rahat eivät mene hukkaan. Lisäksi raportti vaatii, että kaikilla lobbausryhmillä olisi yhtäläinen pääsy Euroopan unionin politiikantekoon.

Forest EU:n oma budjetti on 150 000, josta se ilmoittaa käyttävänsä edunvalvontaan 37 500 euroa eli neljänneksen. Tämän ”kansalaisjärjestön” jäsenet ovat maailman rikkaimpia globaaleja yrityksiä.

Kukaan ei tiedä, kuinka paljon tupakkateollisuus rahoittaa edunvalvontaansa Brysselissä peiteryhmien, ajatuspajojen ja viestintätoimistojen kautta. Avoimuusrekisterissä teollisuuden vapaaehtoisesti ilmoittama summa oli 8–10 miljoonaa euroa vuonna 2017.

Tammikuussa 2019 haetun tiedon mukaan British American Tobacco vuosibudjetti Brysselissä on 2,25–2,5 miljoonaa euroa. Philip Morris International ilmoitti vuosikuluikseen 1,25–1,5 miljoonaa euroa. Nämä luvut koskevat tilikautta 2017.

Virallisen rekisterin summat ovat vain jäävuoden huippu. Vaikka todellisista mittasuhteista on mahdoton saada arviota, osa tiedoista on vuotanut julkisuuteen.

Vuonna 2012 salaisten Philip Morrisin lobbauskampanjan tietojen vuotaminen julkisuuteen paljasti, että tupakkajätin palveluksessa oli 161 konsulttia ja lobbaria. Avoimuusrekisteriin se oli ilmoittanut työllistävänsä yhdeksän henkilöä. Tupakkatuotedirektiiviä vastaan lobatessaan Philip Morris oli pitänyt kirjaa konsulttien laskutuksesta. Lobbarit olivat tavanneet 233 Euroopan parlamentin jäsentä ainakin kerran kesäkuuhun 2012 mennessä, ja yksistään näiden tapaamisten laskujen loppusumma oli 1,25 miljoonaa puntaa.

Tieteellisten seurain, sosiaali- ja terveysjärjestöjen ja urheilujärjestöjen avustussummat voi koota julkisista tiedoista, kuten Libera on tehnyt *Kultaiset kahleet* -raportissa. Brysselissä toimivien terveysjärjestöjen budjetit ja tukisummat ovat myös avoimia.

Avoimuuden vaatimus ei kuitenkaan koske raporttien tekijöitä itseään. Institute of Economic Affairs kuuluu rahoituksensa avoimuudessa heikoimpaan kastiin (whofundyou.org), kuten muutkin tupakkarahaa saavat ajatushautomot. Myöskään Libera ei ilmoita rahoituslähteitään verkkosivuillaan.

Mikä on järjestö?

Eurooppa ja tiede ovat hyökkäyslinjalla eurovaalien 2019 alla. Verkon kautta on helppo levittää tietoa.

Students for Liberty -järjestö pitää eurovaalien alla huhtikuussa 2019 Serbiassa LibertyConin, jossa keskustellaan kaikesta, mikä rajoittaa vapautta. Yksi sen platinasponsoreista kirjoittaa kotisivuillaan, kuinka kuinka sähkötupakan polttaminen on hauskaa, mutta huvipoliisi haluaa kieltää sen. *Vaping is cool so the fun police want it dead.*

Vuoden 2018 LibertyConin ohjelma on verkossa. Näiden kokousten puhujat edustavat tuttuja ajatuspajoja ja säätiöitä: Atlas Networkista Tom G. Palmer ja Foundation for Economic Educationin Lawrence W. Reed, platinasponsoreina Free the People, Atlas Network, Consumer Choice Center, IEA, Taxpayers Protection Alliance ja Epicenter.

Students for Liberty saa vuosittain toimintaansa yli kolme miljoonaa dollaria, muttei paljasta keneltä. Siltä liikenä siemenraha Consumer Choice Centerin perustamiseen 2017 Brysselissä, mikä ilmenee järjestön amerikkalaisilta sivuilta.

Students for Liberty oli vielä 2017 listattu myös Liberan yhteistyöverkostoon, mutta sittemmin sen logo on poistettu Liberan sivuilta.

Avaa portteja, odota ja sieppaa: European Risk Forum ja innovaatio

Tutkija Heikki Hiilamo on raportoinut, kuinka tupakkateollisuus on luonut globaalisti oman tieteesä ja tupakkateollisuuden lääketiedettä on tehty myös Suomessa. Nykyään Suomessa lääkäreitä on vaikea löytää tupakkateollisuuden puolestapuhujiksi, mutta historioitsijoita voi löytyä (Hiilamo 2004, Hiilamo 2011).

Teollisuus on yllättävän kärsivällisesti luonut uusia portteja vaikuttamiseen. Esimerkiksi EU-lainsäädäntöön se haluaa puuttua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Joulukuussa 2018 Euroopan parlamentti äänesti lainsäädännöstä, jonka uutuuksia oli innovaatioperiaate. Parlamentin työtä varjosti kuitenkin brexit-keskustelu Ison-Britannian EU-erosta sekä Strasbourgin joulutorilla tapahtunut terrori-isku eikä laki herättänyt läpi mennessään keskustelua muuta kuin muutamassa mediassa (*Le Monde, Politico*).

Innovaatioperiaate tarkoittaa, että kun sääntelytoiminnassa viranomaiset ovat keskeisiä toimijoita, on varmistettava, että innovointi on sääntelyssä yhtä nopeaa kuin tuotteissa ja palveluissa. Jo ennen kuin EU valmistelee merkittäviä lainsäädännön aloitteita, se varmistaa, ettei innovaatiota unohdeta. Melko vaarattomalta tuntuva ajatus voi kuitenkin johtaa siihen, että sääntelyä voidaan heikentää innovoinnin nimissä.

EU-lainsäädäntöä edeltää vaihe, jossa arvioidaan tulevan lain vaikutuksia. Esimerkiksi vuoden 2014 tupakkatuotedirektiiviä valmisteltiin pitkään. Yksi valmistelutyön tärkeä osa oli vaikutusten arviointi eli satoja sivuja pitkä dokumentti, jonka laati komission toimeksiannosta RAND Europe. Erityisen tarkkaa EU-valmistelu on lainsäädännössä, jolla säädellessään ja rajoitetaan yritysten toimintaa. Innovaatioperiaate sijoittuu strategisesti tärkeään vaikutusten arvioinnin ajankohtaan. Se luo vaikuttamismahdollisuuden ennen kuin lakiehdotus etenee EU:n lainsäädäntöelimiin. Näin uusi sääntelyä tuova laki voi pysähtyä kalkkiviikoille, jos se estää innovaatioiden tulon markkinoille.

Tähän asti uusien tuotteiden markkinoille tuloa on rajoittanut ns. varovaisuusperiaate, jonka tavoitteena on arvioida haitat huolellisesti, varsinkin jos uusi tuote koskettaa laajoja kuluttajajoukkoja.

Innovaatioperiaatteen käytännön sovelluksesta esimerkkinä oli syksyllä 2018 tilanne, jossa Euroopan unioni tiedusteli hallituksen kantaa käsitellyn yhdyskuntajäteveden käytöstä maatalouden kasteluvetenä. Jätteen puhdistusmääräyksistä on vähimmäistaso. Veden niukkuuden ja kiertotalouden edistämiseksi on etsitty ratkaisuja, jollainen voisi olla

jäteveden käyttö peltojen kasteluun. Suomen hallitus ei kuitenkaan lämmennyt EU:n ehdotukselle vaan arvioi ehdotuksessa olevan ympäristö- ja terveysriskejä. Asiasta tiedottivat 25.10.2018 maa- ja metsätalousministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö sekä ympäristöministeriö. Entäpä, jos jätevesien tiukat vähimmäismääräykset estäisivät innovaation tulon markkinoille? Silloin jouduttaisiin harkintaan varovaisuuden ja innovaation välillä.

Innovaatioperiaate on esimerkki tulkinnaltaan epämääräisestä käsitteestä, joita teollisuus hyödyntää jarruttaessaan sääntelyä. Myös se mekanismi, jolla innovaatioperiaate tuli osaksi EU-lakitekstiä ansaitsee tarkemman tarkastelun. Riskiteollisuus oli perustanut 2013 ajatushautomon European Risk Forumin, jossa olivat mukana Philip Morris ja British American Tobacco. Juuri European Risk Forum oli aloitteentekijä siinä, että innovaatioperiaate tuli lakitekstiin. Teollisuuden edunvalvontaa seuraava järjestö Corporate Europe Observatory raportoi joulukuussa, että ajatushautomon jäsenlistasta oli syyskuussa 2018 poistettu tupakkateollisuus. Riskien arviointi kuitenkin pysyy yhtenä teollisuuden keskeisenä seurantakohteenä Euroopan unionissa (Corporate Europe Observatory 2018, Smith ym. 2010).

Journalisti, aktivisti ja kirjoittaja Yaël Ossowski on Students for Liberty -kansalaisjärjestön kehittämisjohtaja ja Consumer Choice Centerin apulaisjohtaja. Hän kirjoittaa:

”Mitä tarkoitamme holhousvaltiopolitiikalla?

Mitä tahansa rajoitetta kuluttajien valintoihin

- tupakkapolitiikka
- alkoholikiellot
- sokeriverot
- kasvispäivät
- autojen jakopalveluiden kieltö, kuten Uber
- Airbnb-puhdistukset
- pelimonopolit” (Students for Liberty Quarterly 2016)

Mistä oikeasti kannattaisi olla huolissaan?

Tupakkateollisuus poikkeaa kaikesta muusta liike-elämästä siinä, että se on tietoisesti estänyt tupakkahaittojen julkituloa ja harhauttanut ihmisiä. Sen tekemä tuote on poikkeuksellinen myrkyllinen: tupakassa ja sen savussa on yli sata terveydelle haitallista kemiallista yhdistettä ja 60 karsinogeeniä. Tupakka aiheuttaa yhdeksän kymmenestä keuhkosityövästä ja muita vakavia sairauksia. Keuhkosityöpiä ilmeni 2017 Suomessa yli 2 700. Keuhkosityövän hoito maksoi Suomessa 60 miljoonaa euroa vuonna 2016.

Kymmenen suomalaista saa jokainen arkipäivä kuulla sairastavansa keuhkosityöpää.

Merien mikromuoveista tupakantumppi on toiseksi yleisin saaste. Oikeasti teollisuuden pitäisi olla huolissaan siitä, että se valmistaa tappavia tuotteita ja saastuttaa ympäristöään. Tulevaisuudessa sen pitää joutua myös vastuuseen aiheuttamistaan terveyshaitoista.

REGULAATIOTA VASTUSTAVAN TEOLLISUUDEN KESKEISET TAVOITTEET SUOMESSA

1. Luoda väärä tasapaino lobbaukseen. Kaikki lobbaus on samanlaista edunvalvontaa, olipa kyseessä laaja julkinen etu tai yrityksen kapea liiketaloudellinen näkökulma. Kaikki lobbarit ovat samalla viivalla, joten öljy-yhtiön viestintäjohtaja ja ympäristötieteen professori ovat yhdenvertaisia.
2. Valtion rahoituksella ei saa lobata valtiota. Yksinkertaistus, joka kuulostaa järkevältä, mutta on yhtä järkevä kuin lause Matti on orava, koska sulkee ulos riippumattomat asiantuntijat.
3. Edesauttaa yksityisellä rahoituksella toimivien edunvalvontaorganisaatioiden legitimaatiota, jotta voidaan vaikuttaa lainsäädännön regulaatiouhkaan.
4. Kehystää osa järjestöjen työstä puuhasteluksi ja herttaiseksi kahvinkieittämisiksi.
5. Luoda mielikuva poliittisesta korruptiosta kolmannen sektorin ja julkisen sektorin välillä ja vähätellä elinkeinoelämän ja politiikan välistä pyöröovea.
6. Purkaa järjestöjä tukeva Veikkauksen monopolirakenne.
7. Nimetä järjestöjen tuen ja toimintaedellytysten leikkaaminen "vapauttamiseksi".

ULLA JÄRVI

Melkein vapaata journalismia

Journalismin pyrkimys totuudenmukaisuuteen on törmäyskurssilla, kun tutkittua tietoa on helpommin saatavilla kuin koskaan. Jopa tiedotusvälineet kritisoivat entistä kärjekkäämmin tietoa tuottavia instituutioita ja poliittista, demokraattista päätöksentekojärjestelmää. Instituutioiden tilalle on tullut yksittäisiä asiantuntijoita sekä tutkimusta ja selvityksiä tuottavia ajatuspajoja ja viestintäyrityksiä. Millainen on tämän piilottelevan vallan vaikutus kansalaisyhteiskuntaan?

Keväällä 2016 *Image*-lehden kannessa poseeraa Risto Siilasmaa, ja lehti julisti olevansa suuri tulevaisuusnumero. ”Vierailevaksi päätoimittajaksi” ilmoitettiin Demos Helsinki. Roope Mokaan signeeraamassa pääkirjoituksessa *Tulevaisuus kaipaa ruumistasi* todettiin, että ”lehdessä on ihan ammattitoimittajien kirjoittamia juttuja hyperkytkeytyneestä yhteiskunnasta kasvisproteiiniyrittämiseen, ammatti-yhteisömanagereihin ja kaupunkien ryhmiin”. Vain pääkirjoitus oli Demoksen kirjoittama. Demos

Helsinki on iso 40 hengen ajatushautomo, joka ilmoittaa tavoitteekseen pitkäjänteisen yhteiskunnallisen muutoksen ja yhteistyökumppaneikseen muun muassa ministeriöt, kaupungit, tutkijat, säätiöt ja kansalaisliikkeet.

Imagen pääkirjoituksessa etsittiin uudenlaista demokratiaa, koska sosiaalisen median vauhdittaman edistyksen sujuvoituessa demokratia on kuulemma kuollut. Uuden demokratian ilmoitettiin olevan yllätyksellistä ja uuden synnyttämistä, jossa ”mahdollisimman suurella osalla on tunne siitä, että lopputulos on yhdessä tehty”. Demos Helsingin teeseissä kehoitettiin ulos sosiaalisen median algoritmien luomista tyhmistä kuplista ja muistutettiin, että ”meillä ei ole vielä näyttöä demokratiasta, joka tapahtuisi muualla kuin kaduilla, siellä missä erilaiset ihmiset kohtaavat toisiaan”.

Imagen tulevaisuusnumero nostatti ihastusta ja vihastusta, ja siitä kanneltiin Julkisen sanan neuvostolle. Kantelija kysyi, miten numerossa esitellyt yritykset, aiheet ja ideat liittyvät Demos Helsingin omiin tutkimushankkeisiin tai toimeksiantajiin. Kantelijan mielestä ”ajatushautomot tekevät omien arvomaailmojensa mukaisia tutkimushankkeita, joita toteuttaakseen ne tarvitsevat tutkimusrahoitusta, toimeksiantajia, medianäkyvyyttä ja kasvavaa liikevaihtoa”. Kantelijan mielestä osaan lehden sisältöä koskevista ratkaisuista ovat saattaneet vaikuttaa muut tekijät kuin journalistiset perusteet, ja päätösvaltaa lehden numeron journalistisesta sisällöstä oli luovutettu toimituksen ulkopuolisille.

Imagen päätoimittaja kiisti ehdottomasti epäilyn päätösvaltan luovuttamisesta ulkopuolelle. Vierailevat päätoimittajat oli otettu toimitukseen ikään kuin avustajasuhteeseen. Tätä ei kuitenkaan kerrottu lehdessä lukijoille.

Julkisen sanan neuvoston (JNS) ratkaisun mukaan tiedotusvälineet voivat käyttää vierailevia päätoimittajia, jos he ovat luonnollisia henkilöitä. Tällöin pitää kuitenkin aina määritellä ja kertoa lukijoille, kuka on vastaava toimittaja. Se jäi tässä tapauksessa epäselväksi. Neuvosto katsoi,

että Journalistin ohjeiden kannalta on olennaista, että toimituksellista päätösvaltaa käyttävät ainoastaan luonnolliset henkilöt. ”Sitä ei missään tapauksessa saa luovuttaa organisaatiolle, jolla on esimerkiksi liiketaloudellisia tai maineenhallintaan liittyviä intressejä”, totesi JSN langettavassa ratkaisussaan.

JSN:n ratkaisu synnytti etenkin toimittajien ja mediaväen sosiaalisissa kuplissa runsaasti mielipiteenvaihtoa puolesta ja vastaan. Merkillepantavaa on, että Imagen silloinen päätoimittaja Heikki Valkama istui itse Julkisen sanan neuvostossa, vaikka olikin kantelun käsittelyssä esteellinen. Päätös syntyi neuvostossa demokraattisesti ja yksimielisesti, eikä eriäviä mielipiteitä jätetty.

Imagen tapaus on konkreettinen esimerkki ajatuspajojen ja tiedotusvälineiden toisiaan ruokkivasta yhteistyöstä. Ajatuspajat tuottavat materiaalia median myllyyn, ja pääsy median agendalle legitimoit ajatuspajojen ja uusien tutkimusorganisaatioiden asemaa yhteiskunnallisesti merkittävän tai ainakin kiinnostavan tiedon tuottajana. Ajatuspajan päätoimittajuuden päätyminen journalistien ja mediakustantajien yhteisen eettisen neuvoston pöydälle osoittaa puolestaan näin läheisen yhteistyön ongelmallisuuden median yleisön silmissä. Kun päätoimittajan pitäisi torjua ulkopuoliset vaikuttamisyrietykset, päätoimittaja sulkeutuukin ulkopuolisten tahojen suosioon ja sallii niille pääsyn journalismin ytimeen.

Kamppailu julkisuustilasta pönkittää tiedontuottajia

Tiedotusvälineiden tuotot olivat pitkään rajussa laskussa ja mediayhtiöt etsivät uutta ansaintalogiikkaa sosiaalisen median aikakaudella. Journalismin peruseetos tai sen tarve ei silti ole häviämässä minnekään, vaikka journalismi onkin yhtenä julkisen viestinnän lajina laventumassa yhden ammattiryhmän ja tiettyjen organisaatioiden etuoikeudesta julkiseksi

hyödykkeeksi (Heinonen & Domingo 2009, 87). Tämä laventuminen näkyy Janne Matikaisen (2009, 79–82) tutkimuksen mukaan muun muassa siinä, että verkkokeskustelijat ja bloggaajat lainaavat perinteisen median verkkouutisia: kopioivat niitä omille sivuilleen, käynnistävät uuden keskustelun tai täydentävät jo alkanutta keskustelua. Kyselyjen mukaan suomalaiset luottavat perinteisen median sisältöihin monia muita eurooppalaisia enemmän (mm. Medialiitto 2018, Reunanen 2018).

Tähän luottamukseen ja huomioarvoon myös modernit yhteiskunnalliset ja kaupalliset toimijat perustavat pyrkimyksensä päästä iltauutisiin tai päivälehtien palstoille. Oma tuotetta tai ideologiaa kannattaa kaupata juuri tiedotusvälineiden kautta – eikä pelkästään perinteisillä mainoksilla. Ajattelumalli juontuu jo vuosikymmenten takaa. Herbert Blumerin (1971) viisivaiheinen malli jäsentää sosiaalisten ongelmien luonnonhistoriaa. Kun media ryhtyi julkisuustilan portinvartijaksi, uudet intressitahot pääsivät määrittelemään kulloistakin ”ongelmaksi” katsottua yhteiskunnallista kysymystä. Suomalaisessa julkisessa keskustelussa tällaisia kysymyksiä ovat olleet esimerkiksi peruskoulu, alkoholi-politiikka, tupakkalait, sosiaaliturva ja niihin liittyvät lainsäädännölliset muutostarpeet.

Blumerin mallin mukaan (1) ensin ongelma nostetaan esiin median areenoilla ja eri intressiryhmien toimesta. (2) Toisessa vaiheessa sosiaalinen ongelma legitimoidaan eli hyväksytään yleisesti vakavana ongelmana, johon pitää puuttua. (3) Kolmas vaihe merkitsee toiminnallista liikekannallepanoa, mobilisaatiota, jossa yhteisöllisiä resursseja aletaan suunnata ongelman torjuntaan. Tiedotusvälineissä ja seminaareissa karroitetaan ongelman laajuutta, ja tästä prosessista Blumerin mukaan paljolti riippuu ongelman kohtalo. (4) Mikäli intressiryhmät ja valtaapitävät löytävät yksimielisyyden, edetään neljänteen vaiheeseen eli virallisen toimenpideohjelman laatimiseen. Siinä sosiaalinen ongelma institutionalisoidaan osaksi yhteiskunnan hallinnollista sääntelyä. (5) Viimeisessä vaiheessa toimenpideohjelma implementoidaan eli ryhdytään toteuttamaan

konkreettisia toimia toimenpideohjelman tavoitteiden saavuttamiseksi. Vielä tässäkin vaiheessa sosiaalisen ongelman luonteesta ja esitetyistä toimista käydään jatkuvaa keskustelua ja valtataistelua siitä, mikä yhteiskunnan taho ottaa ongelman ”omistukseensa”.

Kansalaisten elintapoihin liittyvät kysymykset ovat olleet tyypillisiä 2010-luvun julkisuuskiistoja ja eri intressiryhmien kamppailun kohteita. Ravitsemusneuvottelukunnan ravitsemussuositukset ovat saaneet haastajia yksittäisiä ravintoaineita suosittelevista itseoppineista maallikoista tai erilaisista ”valmentajista”. Media on tarttunut innolla näihin persooniin ja asettanut heitä väittelyihin akateemisen maailman asiantuntijoiden kanssa. Mielipide, oma kokemus ja tieteellinen tutkimus on rinnastettu keskenään. Keväällä 2018 mietojen huumeiden dekriminisoitua esittäneet Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen asiantuntijat istutettiin esimerkiksi samoihin tv-studioihin eduskuntalaitoksen edustajien ja poliisin kanssa. Sosiaalipoliittinen ja sosiologinen tutkimus haastoivat lainsäätäjiä ja järjestyksenpitäjiä.

Monet kamppailut eivät haekaan lopullisia voittajia. Vuoden 2018 alkoholilain uudistusta edelsi kuitenkin poikkeuksellisen voimakas lobbaus niin kansalaisten kuin etenkin poliitikkojen keskuudessa. Toiminta muistutti tupakkalakien muutosta edeltäneitä vaikuttamispyrkimyksiä. Lobbausta harjoittivat niin kansanterveysorganisaatiot kuin kaupalliset toimijat ja niidet edunvalvontajärjestöt. Saatavilla ei ole vielä tutkimustietoa siitä, mikä oli alkoholiteollisuuden lobbauksen merkitys lopputulokseen, mutta mietojen alkoholijuomien tuloa vähittäiskauppamyyntiin voidaan pitää merkittävänä lopputuloksena.

Alkoholiteollisuuden ja kaupan lobbaus alkoi jo ennen viimeisintä alkoholilain uudistusta. Alkoholimainonnan lakimuutoksia edeltänyttä strategista vaikuttamista vuoden 2015 aikana koskeneessa suomalaistutkimuksessa keskiöön nousivat suora ja epäsuora vaikuttajaviestintä sekä työryhmävaikuttaminen. Suomessa korostui kuitenkin myös tietopohjainen vaikuttaminen kansalaismielipiteeseen erilaisilla raporteilla ja tiedot-

teilla, joilla pyrittiin saamaan näkyvyyttä nimenomaan tiedotusvälineissä (Lauronen ym. 2017).

Mediahuomion saavuttamisessa ja tärkeiden yhteistyöverkostojen luomisessa auttaa myös ns. pyöröovi-ilmio: puoluepolitiikasta tai virkamieskunnasta siirrytään suoraan elinkeinoelämän palvelukseen. Esimerkiksi Panimoliiton monet toimitusjohtajat ovat olleet kokoomuksen vaikuttajia. Marraskuussa 2018 Panimoliitto valitsi uudeksi toimitusjohtajakseen pääministeri Juha Sipilän (keskusta) neuvonantajana toimineen Riikka Pakarisen, joka siirtyi vuodenvaihteessa EU-neuvonantajan tehtävistä suoraan edunvalvontajärjestöön. Nimitys sai asiaankuuluvasti runsaasti mediahuomiota, ja Pakarinen ilmoittikin heti tavoitteekseen ”varmistaa alkoholiverotuksen keventämisen”. Edunvalvontajärjestöille vaikuttajasuhteet ovat kullannarvoisia, mutta johtajan aiemmassa työssään nauttima asiantuntija-asema ja tuon asiantuntijuuden siirtyminen uuteen tehtävään muokkaavat väistämättä myös yhtiön mediajulkisuutta. Etujärjestöstä voi tulla asiantuntija.

Asiantuntijat, tutkimustulokset, gallupit ja raportit ovat mielikuva-vaikuttamista, mutta yleisöä pitää pystyä koskettamaan myös tunteiden ja asenteiden tasolla. Sekä tupakkalakeja edeltävässä teollisuuden kampanjoinnissa että alkoholijuomateollisuuden lobbauksen mediavälitteisessä viestinnässä on korostunut yksilön vastuu valinnoistaan, jota ei voida rajoittaa yhteiskunnan sääntelyllä. Ideana on, että muutaman ”ongelmakäyttäjän” vuoksi suuren, valistuneen kansalaisjoukon vapauksia ei tulisi rajoittaa (Lauronen ym. 2017).

Vapaan valinnan retoriikka kukoistaa

Peter Millerin ja Nikolas Rosen (2010) mukaan yhteiskunnassa vallitsevat ihmisten väliset käskyvaltasuhteet ovat korvautuneet tietoon perus-

tuvalla ja asioiden ”omaa luonnetta” kunnioittavalla asioiden hallinnalla. Miller ja Rose ovat osoittaneet, miten ihmisten oma toiminta toteuttaa siihen muualta istutettuja päämääriä.

Asiantuntijoiden tarjoamat teoriat, selitykset ja tiedonmuodostuksen tavat ovat olleet koko 1900-luvun ajan erilaisten kamppailujen ja suunnitelmien avulla kytkettyinä monimutkaisiin hallinnollisiin välineisiin, joilla on pyritty palauttamaan yksilö osaksi yhteiskunnallista kokonaisuutta. Ihmisiä on siis pyritty hallitsemaan vaikutusvallalla ja muokkaamalla tiettyjä sosiaalisia normeja, joiden totuuden vahvistavat asiantuntijat, eivät varsinaiset hallitsijat tai poliitikot. Miller ja Rose kutsuvat tätä hallintamallia ”sosiaaliseksi”, ja sitä on toteutettu länsimaissa hyvinvointivaltion rakentamisen nimissä. Hyvinvointi on osoittautunut menestyksekkääksi argumentiksi, mikä on ollut omiaan vahvistamaan asiantuntijuuden auktoriteettia (Miller & Rose 2010, 288–90).

Päihteisiin, tupakkaan, syömiseen ja liikuntaan liittyvä terveysvalistus on 2000-luvulla korostanut yksilön valintoja ja vastuuta valintojensa seurauksista (Järvi 2011). Puhe ”itse aiheutettujen sairauksien”, kuten tyyppin 2 diabeteksen tai tupakkatautiin, kulujen maksamisesta itse voimistui 1900-luvun viime vuosikymmeninä. Tiedotusvälineet käynnistivät terveyskampanjoita, kuten *Helsingin Sanomien* Laskikapina tai *Ylen* Elämä pelissä -tv-sarja. Yksilöön kohdistuvia kampanjoita seurasi poliittisia toimia, kuten runsaasti sokeria sisältävien tuotteiden veronkorotukset, alkoholiverotuksen korotukset ja tupakkalakien tiukentaminen.

Nyt 2010-luvulla asenneilmapiirin olennaisin muutos on yksilön vastuun rinnalla kulkevan yksilönvapauden korostaminen, jolloin yhteiskunnan normeja ja lakeja ei enää tarvita. Puheet ”sääntö-Suomesta” ja ”norminpurkutalkoista” edustavat tätä uusliberaalia hyvinvointivaltioajattelua.

Toisaalta on mielenkiintoista, että vaikka vapausretoriikkaa tuoteetaan paljon, suomalaiset näyttävät myös pitävän sääntelystä. Elinkeinoelämän valtuuskunnan (EVA) elokuussa 2018 julkaisemassa kyselyssä

suomalaiset arvioivat, että vapaus oli Suomessa lisääntynyt. Esimerkiksi vain joka kolmas suomalainen piti alkoholin hankinnan ja kulutuksen sääntelyä liian tiukkana. Suomalaisista 44 prosenttia arvioi vapauden sopivaksi, ja lähes joka viides arvioi alkoholilinjaukset jopa liian vapaiksi.

Millerin ja Rosen (2010, 296–300) mukaan pakkoa ja painostusta tai kuria ei liberaalissa hallinnassa enää tarvita, sillä uuden käsityksen mukaan hallinnanalaiset hallitsevat aktiivisina itse itseään. Nämä liberaalit hallinnan strategiat käyvät siten riippuvaisiksi välineistä, jotka lupaa- vat luoda yksilöitä, joita toisten ei tarvitse hallita, vaan jotka hallitsevat ja hillitsevät itseään ja pitävät huolta itsestään. EVAn kyselyssäkin vapau- den rajoittamisvaateet kohdistuivat muihin, ei itseen.

Liberaalia yhteiskuntaa savuverhoillaan

Yksilönvapauden ja yhteisöllisen sääntelyn välillä on väistämättä kiulu. Kulloinenkin yhteiskuntapoliittinen linja ratkaisee, kumpi puoli on tärkeämpi – ja siksi valinnoista käydään jatkuvaa kamppailua. Kesällä 2018 Euro Science Open Forum (ESOF) ohjelmassa nähtiin erikoinen seminaarikeskustelu, jonka tarkoitus oli ”lisätä myötätuntoa ja haastaa yhteiskunnassa vallitsevia tapoja nähdä nikotiini ja sen käyttäjät”. Paneelin järjesti Euroopan tiedeviikolle SciCom – Making sense of Science -yri- tys, joka toimii ajatuspajan tavoin ja tuottaa pääsääntöisesti päihteisiin liittyviä seminaareja ja julkaisuja. ESOFissa on läsnä paljon toimittajia, viestijöitä, tiedeorganisaatioiden väkeä ja tutkimusrahoittajia.

Session ensimmäinen puhuja oli toksikologian professori, joka suolsi valkokankaalle sähkö tupakasta tehtyjä tutkimuksia ja myönsi sähkö tupakasta koituvan haittoja aiemmin tupakoimattomalle ihmiselle. ”Mutta haittojen merkitys on toinen silloin, kun sähkö tupakoiija on en- tinen tupakoitsija”, professori vakuutti. Kansanterveyden näkökulmasta

sähkötupakka on siis haitallinen, mutta yksilölle se voikin olla pelastaja, hän painotti.

Toinen puhuja oli tupakkayhtiön tutkimusjohtajana työskentelevä biokemisti, jolle sähkötupakan haitat näyttäytyivät tupakkaa epävarmempina muun muassa sen vuoksi, ettei sen pitkäaikaiskäytöstä ole vielä riittävästi tutkimustietoa. Puheenvuoroja seurasi ranskalaisen tiedelehden päätoimittajalta pyydetty kommentti. Hän ”tunnusti olevansa hyvin hämmentynyt näin ristiriitaisista tutkimustuloksista”, joita lavalla esitettiin. Ketä uskoa?

Ristiriitaan asettuvien tietojen, mielipiteiden, kokemusten ja mahdollisesti jopa tutkimustulosten käyttäminen yhteiskunnallisissa kamppailuissa on toimivaksi havaittu menetelmä. Informaatioyhteiskunnan haavoittuvuus piilee mahdollisuuksissa tuottaa ja kierrättää valtavaa tietomassaa sekä perinteisessä että sosiaalisessa mediassa. Tätä mahdollisuutta käytetään ilmastonmuutoksen kieltämisen ja rokotekeskustelun lisäksi myös tupakka- ja alkoholilainsäädännön muutosten yhteydessä.

Hämmentävän ristiriitaiseksi muokatun informaatiotulvan lisäksi eri elämänalueilta lainattujen termien lainaaminen on osoittautunut toimivaksi metodiksi. ESOFin sähkötupakkaseminaarissa tupakkayhtiön tutkimusjohtaja mainitsi useaan kertaan haittojen vähentämisen (*harm reduction*). Termi on tuttu huumausaineiden haittojen torjuntatyöstä, ja tupakkateollisuus on ominut sen kätevästi itselleen. Tupakoinnin haittoja ei voi enää kiistää, joten teollisuus tarjoaa itse keinoja haittojen vähentämiseen. Suomalaisillekin toimittajille ja politiikan vaikuttajille on tarjoiltu tätä viestiä ja esitetty kummasteluja, miksi uusia ”vähemmän haitallisia” savukkeita ei ole saatu myyntiin Suomeen ja miksi sähkö tupakointia halutaan rajoittaa (HS 27.11.2017).

Tupakkateollisuuden tulo Euroopan tiedeviikoille on modernia vaikuttamista (Järvi 2018). Hämmennyksen aiheuttaminen on pelottavan tehokas strategia. Savuverhoina käytetään lahjoitusvaroilla toimivia tutkimuslaitoksia, järjestöjä ja ajatuspajoja sekä tutkijoita ja lääkäreitä, jotka suostuvat mukaan hämmentämiseen.

Julkisuuteen tuotavien viestien alkuperäiset lähteet ja niiden rahoittajat ovat sitä vaikeammin selvitettäviä, mitä monimutkaisempia todisteluketjuja ja verkostoja niistä saadaan rakennettua. Toimittajat ja tiedotusvälineet astuvat peliin mukaan, kun ne tarttuvat kiistanalaisilta näyttäviin aiheisiin. Mitä vakuuttavammille areenoille yhtiöt pääsevät, sitä luotettavammilta ne näyttävät suuren yleisön silmissä. Median yleisölle jätetään informaation totuudenmukaisuuden arviointi – pitäähän meillä olla vapaus valita itse, keihin luotamme!

TUUKKA TAMMI

Tutkimus vallan vainukoirana: komiteoista ajatuspajoihin

Ajatuspajojen merkitys on kasvanut, kun päätösten valmistelu on monimuotoistunut ja epämääräistynyt. Ne ovat nousseet entistä keskeisemmiksi tutkimus- ja selvitystyyppisen tiedon välittäjiksi myös Suomessa. Joskus ajatuspajojen esittämä tieto on valikoivaa tavalla, joka ei pinnalta katsoen näytä valikoivalta vaan esittää tutkimusta.

Poliittisten päätösten ei aina tarvitse – eivätkä ne voikaan – olla tutkimusnäyttöön perustuvia, mutta ne tulisi tehdä tietoisena olemassa olevasta tutkimustiedosta. Tätä tavoitetta edistääkseen opetus- ja kulttuuriministeriö päätti tammikuussa 2019 perustaa valtioneuvostoon tiede-neuvonantajan toiminnon. Tiede-neuvonantajan tehtävänä on toimia välittäjänä tiedeyhteisön, virkamiesten ja päättäjien välillä.

Valtaapitävillä on ollut kautta aikain omia lempiajattelijointa, joiden teeseihin ja teoksiin he ovat tukeutuneet. Urho Kekkosen ajasta todistetaan, että Erik Allardt olisi ollut UKK:n hovisosioologi. Väitetään, että

luettuaan Allardtin kirjan *Yhteiskunnan rakenne ja sosiaalinen paine* Kekkonen päätyi siihen, että myös kommunistit voidaan ottaa myös hallitusvastuuseen (Turja 8.2.2013). Mukaan ottamisesta tuli yhteiskunnallisen integraation tärkeä väline. Kekkonen ajan suosikkeihin kuuluivat myös sosiaalipoliitikot Heikki Waris ja Pekka Kuusi, jonka *60-luvun sosiaalipolitiikka* -kirjasta (1961) on väitetty, että jokainen tuon ajan kansanedustaja luki sen. Kekkonen valtakaudelta tunnetaan myös lastenkutsut, joille kutsuttiin 1960-luvun nuoria vaikuttajia ja tutkijoita.

Vuonna 2013 käytiin vilkas julkinen keskustelu tutkimuksesta, jonka pääministeri Jyrki Katainen oli tilannut valtioneuvoston tulevaisuusselonteon pohjaksi. Tilaustyön yhdessä ulkomaisten tutkijoiden kanssa kirjoittanutta filosofi Pekka Himasta tituleerattiin Kataisen lempiälyköksi.

Kaksikymmentä vuotta aikaisemmin, syksyllä 1993 pääministeri Esko Aho oli tehnyt vastaavan tilauksen: hän oli pyytänyt filosofi Ilkka Niiniluodon johtamaa työryhmää laatimaan ”kansalaispuheenvuoron Suomen henkisestä tilasta ja tulevaisuuden näkymistä”. Synkimmän laman keskellä tehdyn tilauksen tavoitteena oli tuoda julkiseen keskusteluun muutakin kuin talouden madonlukuja. (Niiniluoto & Löppönen 1994.)

Yksittäisten poliitikkojen yksittäiset suosikkitutkijat ovat kuitenkin satunnaisempi ilmiö kuin ne tutkimustiedon tuotannon, välityksen ja tulkinnan järjestelmät, jotka on sisäänrakennettu kunkin ajan poliittis-hallinnolliseen järjestelmään. Viime vuosina niin kutsutut ajatuspajat tai -hautomot ovat nousseet entistä keskeisemmiksi tutkimus- ja selvitystyyppisen tiedon välittäjiksi myös Suomessa. Tällaisia ajatuspajoja on Suomessa parisenkymmentä.

Ajatuspajakentän laajenemisen taustalta löytyy niin ikään pääministeri. Matti Vanhasen ensimmäinen hallitus (2003–2007) aloitti kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelman, jonka myötä puolueiden ajatuspajojen rahoitus tuli mahdolliseksi vuonna 2005.

Komitealaitos edusti suunnitteluoptimismin huippua

Sodan jälkeen aina 1990-luvulle asti komitealaitos edusti suunnitteluoptimismin huippua. Komitea oli työryhmä, jolle annettiin tehtäväksi purkaa kulloinenkin yhteiskunnallinen ongelma osatekijöihinsä ja esittää parhaat keinot sen ratkaisemiseksi. Komitean jäsenet nimitettiin usein poliittisten voimasuhteiden mukaisesti. Komitea saattoi istua pitkään, kuukausia tai jopa vuosia, kuunnella alan parhaita asiantuntijoita ja valmistella mietintöään. Vaiheittain syntyneet valtion sektoritutkimuslaitokset, esimerkiksi Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos (1974), Kansanterveyslaitos (1982) ja Valtion taloudellinen tutkimuslaitos (1990), tuottivat tilasto- ja tutkimustietoa komiteoiden ja muun hallinnon käyttöön ja tukivat näin niiden työtä.

Parin viime vuosikymmenen aikana komitealaitos on käytännössä ajettu alas. Komiteoiden sijaan on asetettu 1990-luvulta lähtien yhä enemmän niin sanottuja selvitysmiehiä (tai -henkilöitä), jotka kokoavat yhteen tietoja ja laativat niihin pohjautuvia uudistusehdotuksia. Myös valtion sektoritutkimuslaitoksia on uudistettu 2010-luvulla selvityshenkilöiden ajatusten pohjalta. Uudistuksen osana valtion tutkimuslaitoksilta leikattiin yli 60 miljoonaa euroa, jotka jaettiin kilpailtuna hanke-rahoituksena.

Ajatuspajat ovat usein näkemyspajoja

Ajatuspajojen merkitys on kasvanut, kun päätösten valmistelu on monimuotoistunut ja epämääräistynyt. Kansainvälisesti ajatuspajakenttä on laaja ja monimuotoinen. Jos ajatuspaja määritellään väljästi, niitä on globaalisti yli 7 000. Pajojen toimintakenttään voi kuulua yleinen yhteiskuntapolitiikka, mutta monet niistä ovat erikoistuneet johonkin

tiettyyn aihepiiriin, esimerkiksi talouteen, politiikkaan, turvallisuuteen, koulutukseen tai ympäristökysymyksiin.

Myös Suomessa on lukuisia organisaatioita, jotka voidaan lukea ajatuspajoiksi. Useat näistä kutsuvat itseään tutkimuslaitoksiksi, vaikka vain osa niistä työllistää tohtoritasoisia ammattitutkijoita. Lähes kaikki suomalaiset ajatuspajat tekevät kuitenkin tutkimuksia ja selvityksiä, järjestävät kokouksia ja seminaareja sekä julkaisevat raportteja ja pamfletteja (Raivio 2019, 108–13).

Kuten toimittaja Joonas Kuikka toteaa, ajatuspajat ovat usein avoimen poliittisia: ”Niiden tutkimuksen ei tarvitse edustaa kaikkia näkökulmia tai olla puolueetonta siinä määrin kuin vaikkapa yliopistoilta odotetaan” (Kuikka 21.10.2018). Monia niistä voisikin kutsua osuvammin näkemyspajoiksi, osaa tutkimuslähtöisiksi näkemyspajoiksi.

Ajatuspajoja voi tyypitellä niiden rahoituksen, taustayhteisöjen ideologian ja toimintatapojen avulla. Selkeä jakolinja on puolueiden kautta valtioneutua saavien ja valtioneutusta riippumattomien pajojen välillä. Vuonna 2018 valtioneutua sai kahdeksan ajatuspajaa: e2 Tutkimus (keskusta), Ajatuspaja Toivo (kokoomus), Suomen Perusta (perussuomalaiset), Kalevi Sorsa -säätiö (sdp), Ajatuspaja Visio (vihreät), Vasemmistofoorumi (vasemmistoliitto), Agenda (rkp) ja Ajatushautomo Kompassi (kristillisdemokraatit). Näistä moni toimii pääosin valtioneutulla, osa puolestaan saa merkittävästi myös muuta rahoitusta.

Valtioneutusta riippumattomien ajatuspajojen rahoitus tulee erilaisilta intressiryhmiltä ja organisaatioilta, joiden päämääriä ajatuspajojen toiminnan odotetaan tukevan. Joidenkin ajatuspajojen tuloista pääosa tulee erilaisista tilaustöistä. Tällainen on esimerkiksi Demos Helsinki, joka ei ole brittiläisen esikuvansa tavoin sidoksissa mihinkään puolueeseen.

Aiemmin tässä raportissa käsitelty Libera on myös puoluepoliittisesti riippumaton ajatuspaja, ja sen taustalla on lahjoituksiin perustuva säätiö. Päällimmäiseksi kuvaksi Liberan missiosta muodostuu pohjois-

maisena hyvinvointivaltion, korporatismiin ja sääntelyn kritiikki (Sandelin 17.12.2018). Puolueista riippumattomia ajatuspajoja ovat myös projektirahoituksella toimiva Tänk ja kaksikielisyyttä ajava Magma.

Ajatuspajat vaikuttavat julkisuuden kautta

Perinteinen komitealaitos edusti instrumentaalista sosiaali-insinöörimalia, jossa paras tutkimustieto johtaa parhaaseen toimintatapaan. Malli on mekaaninen ja kenties naiivikin, mutta sopii tiettyihin tilanteisiin. Voi kuitenkin olla, että silloinkaan poliitikot ja virkamiehet eivät halua antaa tutkimukselle näin suurta valtaa.

Instrumentaalista mallia epämääräisempi, mutta samalla realistisempi on tutkimuksen ja päätöksenteon välinen valistusmalli, jossa tutkimustieto palvelee päätöksentekoa epäsuorasti ja viiveellä. Tällöin tutkimus tuottaa keskusteluun näkökulmia, ideoita ja tarjoaa vaihtoehtoja, jotka muovaavat politiikan perusolettamuksia ja vaikuttavat sen suuntaan, mutta eivät välttämättä suoraan yksittäisiin toimenpiteisiin.

Viestinnän professori Anu Kantola totesi *Lakimiesuutisissa* vuonna 2015, että komitealaitoksen purkaantuminen on tuonut suuren muutoksen lain valmisteluun: lobbaamisesta on tullut entistä harmaampi alue. Samassa jutussa oikeustieteen professori Kaarlo Tuori sanoi, että uuden ja vanhan lobbauskulttuurin välinen perustavanlaatuisen ero liittyy avoimuuden katoamiseen. (Hongisto 22.9.2015.) Erilaisten ammattilobbareiden, konsulttien ja viestintätoimistojen rooli on kasvanut poliittisessa vaikuttamisessa.

Ajatuspajojen toimintamalli, jossa tuodaan – tyypillisesti median kautta – julkiseen keskusteluun omia intressejä ajava näkökulma ja tietopanos, on lobbaamiseen verrattuna avointa. Medioituneessa maailmassa on demokraattista toimia julkisen keskustelun kautta. Ajatuspajat voivat

parhaimmillaan vilkastuttaa myös tutkimuspohjaista keskustelua politiikassa. Ne voivat syöttää julkiseen keskusteluun tietoa, joka sinne ei muuten kulkeutuisi.

Joskus ajatuspajojen esittämä tieto on valikoivaa tavalla, joka ei pinnalta katsoen näytä valikoivalta vaan esittää tutkimusta. Siksi kannattaa tietää tai arvailla ajatuspajojen taustaintressit ennen kuin lukee niiden tuottamaa tietoa.

SAMI SYRJÄMÄKI

Vapaus on liian arvokas jätettäväksi ajatuspajoille

Vapaus on yksi voimakkaimmista poliittisista käsitteistä. Poliittisissa keskusteluissa se perustelee itse itsensä. Vapauden lisäämistä ei tarvitse perustella muulla kuin vapauden lisääntymisellä. Vapauden rajoittaminen on perusteltava. Ei ole ihme, että meillä ja maailmalla on syntynyt ajatushautomoita, jotka ovat ottaneet tehtäväkseen lisätä vapautta yhteiskunnassa. Vapaus ei ole yksinkertainen asia, mutta ajatuspajojen käsissä keskustelu on vaarassa yksinkertaistua.

Poliittisia muutoksia ajetaan usein arvolatautuneiden käsitteiden avulla. On joitakin erittäin myönteisesti arvolatautuneita käsitteitä, kuten esimerkiksi 'demokratia', 'oikeudenmukaisuus' ja 'vapaus'. Näillä käsitteillä on niin hyvä kaiku ihmisten korvissa, että niiden vastustajiksi ilmoitaututaan äärimmäisen harvoin. Usein on kuitenkin niin, että mitä komeammin 'demokratia' on esillä valtion nimessä, sitä vähemmän se valtio muistuttaa niitä maita, joita tavataan pitää demokratioina. En väitä, ett-

eikö maailmassa olisi myös näiden käsitteiden ilmaisemien periaatteiden vastustajia, mutta niitä vastustamalla on vaikea saada laajaa kannatusta.

Arvolatautuneiden käsitteiden merkitys elää ja muuttuu, kun niitä viljellään yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen tähtäävässä puheessa. Ne ovat olleet syntymästään saakka poliittisen kamppailun kohteita ja välineitä. Todellakin jo Thukydides (noin 455–395 eaa.) kirjoitti *Peloponnesolaissodassa*, kuinka sodassa annetaan sanoille uusia merkityksiä ja tutuista merkityksistä luovutaan.

Uudet merkitykset samastetaan helposti uusiin määritelmiin. Uusien määritelmien luominen on kuitenkin vain yksi osa sanan merkitystä, ja niiden kauppaaminen on melko karkea väline raivata tilaa omille pyrkimyksille. Thukydideskin näyttää kirjoittavan enemmän käsitteiden soveltamisen muuttamisesta tai vaihtamisesta kuin uusista määritelmistä: ’urheudeksi’ laskettiin nyt toiminta, joka ennen oli holtitonta ja uhkarohkeaa, ’miehisuus’ muuttui raivoisan väkivaltaiseksi käytökseksi ja niin edelleen. Kolmas käsitteellisen muutoksen laji on käsitteen arvolatauksen muuttuminen. Käsite voi muuttua loukkaavasta ylistäväksi ja sen arvolataus myönteisestä kielteiseksi – tai päinvastoin.

’Demokratia’ on hyvä esimerkki arvolatausten muutoksesta. Siitä ei ole kovinkaan pitkää aikaa, kun demokratiaa pidettiin yleisesti epävakana ja vaarallisena hallintomuotona. Kun Thomas Hobbes lähetti *Leviathanissa* (1651) terveiset ”demokraattisille herrasmiehille”, hänen tarkoituksensa ei ollut ylistää poliittista vastapuolta, vaikka heidän kiistassaan oli kysymys nimenomaan suvereenin ja tasavallan välisestä valinnasta. Tämä kiista päättyi lopulta suvereenin voittoon, eikä demokratiasta innostuttu pitkään aikaan. Mainittuja käsitekamppailun retorisia keinoja on mahdollista käyttää joko ylistämään omaa versiota käsitteestä tai mustamaalaamaan vastapuolen käsitettä.

On huomattava, että ’vapautta’, ’demokratiaa’ tai vaikka ’oikeudenmukaisuutta’ ei ole mahdollista määritellä yhdellä oikealla tavalla. Yllä kuvattua käsitteellistä kamppailua ei ole mahdollista lopettaa osoittamalla, että yksi tapa ymmärtää ’vapaus’ olisi oikea.

Määritelmistä voidaan sopia teknisiä tarkoituksia varten, mutta poliittisessa keskustelussa eri tulkinnat tulevat kilpailemaan ikuisesti – joskus voimakkaammin, joskus vauhtia hidastaen. Yksi mahdollinen johtopäätös on, että ei kannata ripustautua voimakkaaseen vastakkainasetteluun esimerkiksi 'vapauden' eri käsitteiden välillä.

Vapauspajat valitsevat oman siivunsa

Vapaus saattaa olla ajatuspajojen suosituimpia teemoja ympäri maailman. Suomessa vapauden tehtävään, tarkemmin sanoen suosimaan ja vahvistamaan ”yksilönvapautta, vapaata yrittäjyyttä, vapaita markkinoita ja vapaata yhteiskuntaa” on asettunut ajatuspaja Libera. Se ei ole ainoa ajatuspaja, joka agendalla vapaus pyörii, vaan monet ajatuspajat nostavat aiheen pöydälle omasta kulmastaan.

Ajatuspaja Agenda kertoo, että sen ”liberalistinen näkemys” perustuu yksilön vapauksien kunnioittamiseen. Vasemmistofoorumi kertoo, että ”vapaus, oikeudenmukaisuus, hyvinvointia tuottava talousjärjestelmä ja ekologinen kestävyys ovat keskeisimpiä kiinnostuksen kohteitamme” ja Kalevi Sorsa -säätio mainitsee työkseen hahmottaa ja ruokkia ”keskustelua siitä, mitä sosiaalidemokratian arvopohjaan nojaava, vapauden ja oikeudenmukaisuuden sekä tasa-arvon yhdistävä yhteiskuntapolitiikka voisi olla tänään ja huomenna, pidemmälläkin perspektiivillä” ja säätio järjesti muutama vuosi sitten jopa kirjoituskilpailun *Sosiaalidemokratia vapausaatteenä*. Ajatuspaja Toivo kertoo, että sen aihevalinnoissa näkyy ”myönteinen suhtautuminen kansainvälisyyteen, vastuulliseen markkinatalouteen ja yksilönvapauteen”.

Elinkeinoelämän valtuuskunta (EVA) pyrkii edistämään ”suomalaisen yhteiskunnan pitkän aikavälin menestystä” muun muassa tuke-
malla vapaata markkinataloutta ja avointa yhteiskuntaa. Se on tehnyt

muun muassa ”liberalismimittauksen” ja julkaissut sen ohella pamfletin *Vaikea vapaus*. Panimoliitto on puolestaan erityisen kiinnostunut ”kaupallisesta sananvapaudesta” ja ”mainonnan vapaudesta”. Kuten näkyy, vapaus kiinnostaa. Lisäksi näyttää siltä, että kukin ajatushautomo on kiinnostunut jostain erityisestä siivusta vapautta.

Libera on kuitenkin omistautunut näkyvimmin ja selkeimmin nimenomaan vapauden asialle, esimerkiksi Vasemmistofoorumilta on vaikea löytää muita viittauksia vapauteen kuin sen toiminnan kuvauksessa. Liberan yksilönvapautta ja vapauden negatiivista puolta korostava linjaus korreloi ainakin periaatteen tasolla pitkälti liberalisteina itseään pitävien poliitikkojen kanssa. Näin sillä on suora ideologinen yhteys poliittisen vallan ytimeen, vaikka se onkin puoluepoliittisesti sitoutumaton organisaatio. Liberalla on suora yhteys taloudelliseen ja poliittisen valtaan konkreettisestikin oman hallituksensa sekä mainostamansa ”Liberan verkoston” kautta.

Kuvattu Liberan linja on vahvasti ideologinen. Ideologisuus ymmärretään kuitenkin usein aivan turhaan moitteeksi. Ajatus ihmisestä tai yhteiskunnallisesta toimijasta, jolla ei olisi minkäänlaista ideologiaa, on liki käsittämätön. Onkin oleellista arvioida, minkälainen ideologia on kyseessä, kuinka sokeasta ideologisuudesta on kysymys ja mitä näistä seuraa. Se ei riitä mihinkään, jos jokin asia todetaan ”ideologiseksi”.

Libera asettuu tiettyyn kansainväliseen liberaalien tai liberalististen partisaaniajatushautomoiden ideologiseen linjaan, eikä peittele asiaa millään tavalla. Tämän valtion roolin minimoimiseen ja markkinatalouden kykyihin luottamiseen kannustavan sekä ”yksilön vapautta” korostavan linjan merkitys Liberalle käy ilmi sen julkaisuista ja ohjelmista sekä sen yhteistyökumppaneista. Liberan yhteistyökumppaneihin kuuluu samalla tavalla profiloituneita tunnettuja verkostoja ja ajatushautomoita, kuten esimerkiksi libertaristinen Cato-instituutti Yhdysvalloista.

Libera muotoilee vapauskeskustelua

Libera kuvaa toimintaansa näin: ”Ennen kaikkea haluamme toimia keskustelunavaajana vapautteen liittyvissä asioissa ja areenana kaikille suomalaisille, jotka ovat kiinnostuneita yhteiskunnasta, jossa vapaus ja vastuu kohtaavat”. Vapautta se luonnehtii verkkosivuillaan seuraavasti: ”Meille vapaus merkitsee ulkoisen pakon poissaoloa ja liittyy olennaisesti vastuuseen”. Vapauden käsitteitä koskevassa keskustelussa tällä tavoin luonnehdittua vapautta kutsutaan negatiiviseksi vapaudeksi, vaikka viittaus vastuuseen tosin viettelee muihin suuntiin.

Negatiivisen vapauden nimitys perustuu siihen, että vapaus käsitetään nimenomaan jonkun *poissaoloksi*: kukaan ei ole pakota minua sellaiseen, mitä en tahdo eikä kukaan estä minua tekemästä mitä tahdon. Negatiivinen vapaus nähdään kilpailevaksi tai jopa vastakkaiseksi käsitteykselle sille, mitä kutsutaan positiiviseksi vapaudeksi.

Yksinkertaisin tapa luonnehtia positiivista vapautta on ehkä seuraava: se on toimimista jonkin sisällöllisesti määritellyn vapaan elämän ideaalin mukaisesti. Ideaali on historiassa muotoiltu eri tavoin. Tällä tavoin vapaata ihmistä on kuvattu muun muassa rationaaliseen harkintaan kykeneväksi ja toimintansa siihen perustavaksi autonomiseksi ihmiseksi. Vapaus on merkinnyt uskonnollisen esimerkin mukaista elämää ja vapautumista maallisista kiusauksista. Se on joskus merkinnyt myös poliittisesti aktiivista elämää tai jonkin ”todellisen itsensä” toteuttamista. Ajatus on siis se, että vapaus on jollakin tavalla sisällöllisesti määritelty, eikä sitä, että saa esteettä tehdä mitä tahansa päähän pälkähtää.

Mainitun jaottelun teki tunnetuksi latvialaissyntyinen historioitsija ja filosofi Isaiah Berlin, johon myös Liberassa on tapana viitata. Olen aiemmin kirjoittanut tarkemmin eräistä ongelmista ja karkeista virheistä, joihin Libera sortuu arvioidessaan Berlinin jaotteluun perustuvia vapauden käsitteitä (Syrjämäki 2018). Liberalaisten perusongelma on se, että he eivät esitä positiivisen vapauden käsitettä samalla tavoin kuin Berlin, vaikka he viittaavat hänen jaotteluunsa. Liberalaiset maalaavat positiiv-

visesta vapaudessa hyvin omituisen karikatyyrin, jonka perusteella he hyljeksivät sitä jopa aggressiivisesti.

Kyseessä on positiivisen vapauden uudelleen määrittely. Siis karkein yllä mainituista poliittisen keskustelun retorista keinoista. On vaikea sanoa, mikä täsmälleen aiheuttaa tämän ongelman, mutta ajatushautomon partisaaniluonne tarjoaa houkuttelevan selityksen. On mahdollista, että liberaaliset muuntelevat tietoisesti positiivisen vapauden määritelmää päämääriinsä sopivaksi, mutta pidän tätä epätodennäköisenä selityksenä. Uskottavampi selitys, joka pätee useisiin vastaavatyyppeihin ajatuspajoihin, on niiden partisaaniluonne ja sitä seuraava ripustautuminen ideologian valmiiksi värittämiin maisemakuviin, joihin kuuluo omien käsitysten lisäksi itse piirretyt viholliskuvat. Liberaan vapautta koskevat julkiset kannanotot hämärtävät julkista keskustelua ja saattavat olla vahingollista myös sen omien päämäärien kannalta. Tarkoituksellista tai ei, takertuessaan tiettyyn vapauden käsitteeseen ja liberalistiseen kertomukseen vapaudesta se on ennemminkin lopettamassa kuin avaamassa keskustelua vapauden historian lopun merkeissä.

Vapaus ei ole yksinkertainen asia

Liberalismilla, avoimella yhteiskunnalla ja erilaisilla vapauskäsitteillä on mielenkiintoinen historia, joka osoittaa, että näiden suhde ei ole suinkaan niin selvä kuin esimerkiksi liberalistiset ajatuspajat antavat ymmärtää.

Usein ajatellaan, että nimenomaan negatiivisen vapauden käsite manifestoi avointa ja vapaata yhteiskuntaa. Siksi se löytyy keihäänkärkenä liberalististen ja libertalististen ajatuspajojen arsenaalista. Negatiivisen vapauden käsitteen historia on sen voittokulun huomioon ottaen yllättävän lyhyt, vaikka se ylittää demokratian voittokulun yleisenä hallintomuotona.

En nostanut sattumalta Thomas Hobbesia esimerkiksi. Hänellä ja mainitulla kiistalla on oma merkittävä paikkansa vapauden käsitteen historiassa. Hobbes on nimittäin ilmeisesti ensimmäinen, joka muotoili kirjallisesti *Leviathanissa* vapauden nimenomaan ja ainoastaan ulkoisen estämisen tai pakottamisen poissaoloksi, kun hän otti kantaa Englannin sisällissodan kiistaan hallitsijan asemasta. Hobbes asettuu vastustamaan ”demokraattisten herrasmiesten” eli tasavaltalaisten käsitystä vapaudesta ja puolustamaan suvereenin valtaa muun muassa muotoilemalla ”oikean” vapauden käsitteen: ”Vapaudella ymmärretään sanan oikeassa merkityksessä ulkopuolisten esteiden puuttumista”. (Skinner 1998, Skinner 2018.)

Käsitteellisessä taistelussa tasavaltalaiset väittivät antiikin auktoriteetteihin nojaten, että kuninkaan suvereeni valta-asema asettaa alamaiset pahaisen orjan asemaan, vaikka kuningas ei puuttuisikaan alamaistensa toimintaan millään konkreettisella tavalla. Heidän analyysinsa mukaan pelkkä kuninkaan oikeus puuttua mielivaltaisesti alamaisten toimintaan riistää heidän vapautensa, koska tällaisen suvereenin oikeuden myötä alamaisten oikeudet eivät ole lain turvaamia vaan alisteisia lain yläpuoliselle mielivallalle. Heille vapaus on (myös) mielivallan tai herruuden poissaoloa – ei ainoastaan estämisen poissaoloa.

Tämän vapauden käsitteen, jota on myöhemmin nimitetty uusroomalaiseksi tai tasavaltalaiseksi vapauden käsitteeksi, erottaa puhtaasta negatiivisesta käsitteestä se, että henkilö voi olla epävapaa, vaikka häneen ei kohdistu minkäänlaista pakottamista tai estämistä. Kyse on alamaisten eksistentiaalisesta epävapaudesta, minkä suvereenin mielivallaisen toiminnan pelkkä *mahdollisuus* tuottaa. Hobbes kielsi moisen analyysin hölönpölynä ja katsoi, että oikea vapaus merkitsee aina konkreettisen estämisen tai pakottamisen poissaoloa. Hobbesin toive täyttyi ja tasavaltalainen vapauden käsite unohtui negatiivisen käsitteen voittokulun myötä.

Myöhemmin 1990-luvulla virinnyt keskustelu tasavaltalaisesta vapauden käsitteestä on keskeisin teema vapautta koskevassa oppineessa

nykykeskustelussa. Siksi vapauden asiaa ajavan ajatushautomon ei tulisi jättää tätä keskustelua huomiotta, eikä unohtaa sitä, että negatiivisella vapauskäsitteellä on puolustettu nimenomaan kuninkaan valtaa kansanvaltaa vastaan.

Suomen historia tarjoaa ehkä vielä mielenkiintoisemman esimerkin liberalismiin ja negatiivisen vapauden käsitteen kompleksisesta suhteesta. Suomalaisessa liberaalilehdistössä tehtiin joskus erotteluita ”oikean” ja ”väärän” vapauden välillä tavalla, joka taitaa olla pitkälti päinvastainen Liberan mieltymysten kanssa. Lehdistössä ”vääräksi vapaudeksi” määriteltiin negatiivisen vapauden mukainen ajatus, että ihminen on sitä vapaampi, mitä enemmän hän voi toteuttaa mielihalujaan muiden estämättä. Oikeaksi vapaudeksi mainitaan ”lakien, asetuksien, säädösten ja vallitsevien tapojen noudattaminen ja seuraaminen” ja viitataan vapaaseen elämään lakien suojaamana sekä siihen seikkaan, että kansalaiset ovat itse nämä laatineet. (Syrjämäki 2018.) Tämä esimerkki muistuttaa siitä, että vapaus ei ole aina estämisestä vapautumista ja ainakin lakien voidaan ajatella myös suojaavan vapaata elämää.

Kolmas huomio liittyy siihen, että Libera tai liberaaliset kuvaavat positiivisen vapauden johdonmukaisesti väärin. Toistuva erhe on positiivisen vapauden sekoittaminen positiiviseen oikeuteen, mutta muunkinlaista huojuntaa löytyy. (Syrjämäki 2018.) Kun vapaus vaihdetaan oikeuteen, positiivista vapautta päästään moittimaan yhteisellä kukkarolla käymisestä. Näin puheet positiivisesta vapaudesta voidaan suoralta kädeltä lakaista maton alle sosialistisena höpinänä tai parhaimmillaan positiivista vapautta voidaan pitää kivana lisänä, mutta ei vapaan yhteiskunnan ja yksilön perustana. Tässäkin auttaisi, jos liberaaliset tutustuisivat paremmin vapauden lähihistoriaan. Liberalistien kaksi tunnettua esikuvaa Isaiah Berlin ja Karl Popper katsoivat, että positiivinen vapaus on välttämätön osa vapaata yhteiskuntaa. (Syrjämäki 2018.)

Yhtä puolta asiasta voi havainnollistaa Liberan julkilausuman vapausmääritelmän jälkimmäisellä osalla, jonka sanoma on, että vapautteen kuuluu myös vastuu. Vastuullisuus edellyttää kykyä rationaaliseen har-

kintaan, eikä ketään voi varmasti kutsua vastuulliseksi, jos hän ei toimi tämän harkintakyvyn ohjaamana. Tämä luonnehdinta osuu yhteen edellä mainitun positiivisen vapauden merkityksen kanssa. Onko peräti niin, että tällainen positiivinen vapaus on yleisemminkin negatiivisen vapauden ja myös oikeuksien paras takuu? Kun tämän ymmärtää, ymmärtää myös laittaa korvat hörölleen kun puhutaan positiivisesta vapaudesta – eikä tunkea sormiaan niihin.

Näiden esimerkkien lisäksi oppineessa vapauskeskustelussa on paljon keskeisiä piirteitä ja kysymyksiä, joita ajatuspajat eivät tavoita, eivätkä vaikuta tavoittelevankaan. Jos tarkastellaan vaikka vain negatiivista vapautta pakon ja estämisen poissaolona, huomataan nopeasti, että ajatuspajat eivät määrittele tarkemmin 'pakkoa' ja 'estämistä'.

Usein esimerkiksi ajatellaan, että köyhyys ei ole missään nimessä negatiivisen vapauden rajoittamista (toisinaan sen kyllä ajatellaan rajoittavan positiivista vapautta). Kuitenkin jo Berlin totesi, että jos yksilön köyhyys johtuu muiden tekemistä päätöksistä, ratkaisuista tai toiminnasta, köyhyys voi johtua nimenomaan ulkoisesta estämisestä tai pakottamisesta.

On myös juuri liberalistisen tradition konventio yhdistää yksilön vapaus nimenomaan negatiiviseen vapauteen. Mitään analyttista syytä tähän ei kuitenkaan ole, vaan positiivinen vapaus liittyy siihen aivan yhtä hyvin. Erilaisten välttämättömien ja tarkentavien analyttisten ja historiallisten kysymysten listaa voisi jatkaa hyvin pitkälle. Uskon kuitenkin, että nämäkin esimerkit riittävät osoittamaan, kuinka pinnallisia käsityksiä vapaudesta muun muassa ajatuspaja Libera edustaa.

Entä sitten?

Onko edellä sanottu pohjimmiltaan vain akateeminen kehoitus tarkentaa ajatuspajan käsitteellistä tarkkuutta? Olenko vain saivarrellut käsitteiden

määritelmistä tai historiallisista yksityiskohdista? Nähdäkseni kyse on monesta muustakin asiasta. Vapauden käsitteiden ja sitä myöten koko vapauskeskustelun ymmärtäminen edellyttää huomattavasti suurempaa huolellisuutta ja perehtymistä kuin monet ajatuspajat osoittavat. Ilman perehtyneisyyttä ei kyetä näkemään erilaisia vaihtoehtoja tai niiden määrää kapenee perusteetta, sorrutaan virheelliseksi osoitettuun ajatteluun, argumentoidaan olkinukkeja vastaan ja niin edelleen. Jos tämä ei vaikuta vapautta tai nimenomaan yksilönvapautta ajavan toimijan poliittisiin tai muihin vapautta edistämään pyrkiviin valintoihin, kyseessä on kyyninen ideologiaansa sokeasti ajava toimija tai osoitus siitä, ettei se kykene toimimaan rationaalisesti eikä vastuullisesti.

Mitä enemmän Libera keskustelee julkisuudessa vapaudesta, sitä enemmän myös julkisen keskustelun taso ja kriittisyys ovat vaarassa. Julkisuuteen Libera nimenomaan pyrkii. Liberan hallitukseen ja ”Liberan verkostoon” kuuluu muun muassa kansanedustajia, ministereitä, professoreita sekä ihmisiä elinkeinoelämän huipulta: Elina Lepomäki, Anne Berner, Björn Wahlroos, Toomas Ilves, Anne Brunila ja Jorma Eloranta. Kun Berner valittiin joksikin aikaa Liberan hallitukseen, hän kertoi tiedotteessa, että ”Libera pyrkii vaikuttamaan kansalliseen keskusteluun ja tuomaan siihen uusia näkökulmia ja aitoja ratkaisuja. Liberan tarkoituksena on kääntää poliittinen ja yhteiskunnallinen keskustelu suuntaan, jonka uskomme olevan oikea”. Samalla hän korosti, että ”Libera on aidosti riippumaton taho” (Libera 24.1.2012).

Organisaationsa jäsenten ansiosta Libera kykenee tuomaan aiheen yhteiskunnallisen keskustelun keskeisiin pöytiin vain ryhtymällä keskustelemaan siitä, mitä pitää merkittävänä. Liberan riippumattomuus voi puolestaan tarkoittaa vain puoluepoliittista itsenäisyyttä. Silläkin on omat rahoittajansa, joita se ei julkista. Lisäksi Libera näyttää olevan intellektuaalisesti jumittunut yksipuoliseen ja osittain propagandistiseen tarinaan vapauden merkityksestä.

Libera saattaa olla vapauden korostamisessaan poikkeuksellinen esimerkki moniin muihin ajatuspajoihin verrattuna, mutta kuten alussa

todettiin, vapaus on merkittävä teema monille muillekin ajatuspajoille.⁴ Nekään eivät välttämättä yleensä käsittele aihetta monipuolisesti ja muillakin tavoin moitteetta. Esimerkiksi vapauden ja oikeuden käsitteiden välinen ero näyttää hämärtävän monilla.

Se ei ole kovin tärkeä kysymys, johtuuko keskustelun hämärtymisen asiantuntemattomuudesta vai tarkoituksellisesta puliveivaamisesta. Näyttää kuitenkin siltä, että ajatuspajat toimivat asiassa osittain myös omia julkilausuttuja päämääriään vastaan. Vapaus on liian arvokas käsite jätettäväksi ajatushautomoiden vastuulle.

4 Muistuttakoon vielä, että Libera tekee paljon muutakin kuin esittelee käsityksiään vapaudesta. Sen käsitys vapaudesta on kuitenkin merkittävä osa sen toimintaa ja ainakin sen tulisi antaa suuntaa sen muulle toiminnalle. Tässä artikkelissa olen kiinnittänyt huomion vain yhteen puoleen sen toiminnasta, jossa havaitsin vakavia puutteita. Ei kuitenkaan ole niin, että tästä seuraisi sen totaalinen kelvottomuus edes vapauden alueella. Libera on esittänyt myös monia tärkeitä ja teräviä kannanottoja.

Lähteet

- Bast J. Please don't poop in my salad and other essays against the war on smoking. Arlington Heights: The Heartland Institute, 2006.
- Bathin yliopisto. Sivusto saatavana osoitteessa <<http://www.tobaccotactics.org>>. Luettu 2.1. 2019.
- Blumer H. Social problems as collective behavior. *Social Problems* 1971; 18(3): 298–306.
- Brandt A. The cigarette century. The rise, fall, and deadly persistence of the product that defined America. New York: Basic Books, 2007.
- Corporate Europe Observatory. ”Innovation principle”: trap by corporate lobbies to attack REACH and precautionary principle in EU. Saatavana osoitteessa <<https://corporateeurope.org/pressreleases/2018/12/innovation-principle-trap-corporate-lobbies-attack-reach-and-precautionary>>. Luettu 7.1.2019.
- EU:n avoimuusrekisteri. Saatavana osoitteessa <<http://ec.europa.eu/transparencyregister/public/homePage.do?redir=false&locale=en>>.
- EVA:n arvo- ja asennetutkimus 2018. Saatavana osoitteessa <<https://www.eva.fi/blog/2018/08/24/suomalaiset-haluavat-lisaa-vapautta-yrittamiseen-asumiseen-ja-maankayttoon/>>. Luettu 9.1.2019.
- Givelber D, Strickler L. Junking good science: Undoing Daubert through cross-examination and argument. *Am J Public Health* 2006; 96: 33–7.
- Glantz S, Slade J, Bero L, Hanauer P, Barnes D. The cigarette papers. California: University of California Press, 1996.

- Glenza J. Revealed: the free-market groups helping the tobacco industry. *The Guardian* 2019: Wed 23 Jan.
- Heinonen A, Domingo D. Blogit journalismin muutoksen merkinä. Teoksessa: Väliverronen E, toim. Journalismi murroksessa. Helsinki: Gaudeamus, 2009,.
- Helsingin Sanomat 2017. Suomi pyrkii maaksi, jossa ei tupakoida ollenkaan – samalla tupakkayhtiöt kehittelevät ”vähemmän haitallisia” vaihtoehtoja. HS 27.11.2017. Saatavana osoitteessa <<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005465521.html>>.
- Hiilamo H. Historioitsijat tupakkateollisuuden palveluksessa. *Tieteessä Tapahtuu* 2011; 29(1). Saatavana osoitteessa <<https://journal.fi/tt/article/view/3941/3698>>. Luettu 7.1.2019.
- Hiilamo H. *Maailma tupakkayhtiöiden vallassa*. Helsinki: Into Kustannus, 2017.
- Hiilamo H. Tobacco industry strategy to undermine tobacco control in Finland. *Tobacco Control* 2003; 12(4): 414–23.
- Hiilamo H. *Valheen mesenaatit*. Helsinki: Suomen ASH ry, 2004.
- Hiilamo H, Glantz SA. Local Nordic tobacco interests collaborated with multinational companies to maintain a united front and undermine tobacco control policies. *Tobacco Control* 2013; 22(2): 154–64.
- Hiilamo H, Kahl U, Lambe M. The Philip Morris Nordic journalist program: strategies, implementation and outcomes. *Health Policy* 2009; 89(1): 84–96.
- Hongisto T. Ammattimaistuva lobbaus: Kabineteista konsultteihin. *LakimiesUutiset* 22.9.2015. Saatavana osoitteessa <<https://lakimiesuutiset.fi/ammattimaistuva-lobbaus-kabineteista-konsultteihin/>>. Luettu 5.1.2019.
- House of Lords. Stronger charities for a stronger society. Select Committee on Charities Report of Session 2016–17. Saatavana osoitteessa <<https://publications.parliament.uk/pa/ld201617/ldselect/ldchar/133/133.pdf>>. Luettu 2.1.2019.
- Huhtala H, Syrjämäki S, Tuusvuori JS. Ajatuspajoista innovaatiokumppanuuksiin – Tapaus Filosofian Akatemia. *niin & näin* 2/2016. Saatavana osoitteessa <http://netn.fi/sites/www.netn.fi/files/syn_publication/files/ajatushautomoraportti-netn-2016.pdf>. Luettu 7.1.2019.
- Julkisen sanan neuvosto 2016. Langettava ratkaisu 6160/AL/16. Saatavana osoitteessa <<http://www.jsn.fi/sisalto/6160-al-16/?search=ajatushautomomo>>. Luettu 9.1.2019.

- Järvi U. Media terveyden lähteillä – Miten sairaus ja terveys rakentuvat 2000-luvun mediassa. Journalistiikan väitöskirja. Jyväskylä Studies in Humanities 150. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 2011.
- Järvi U. Savuverhoilua. Kolumni. *Suom Lääkäril* 2018; 73(32): 1712.
- Kuikka J. Analyysi: Ärhäkkäämmiksi käyvät ajatuspajat eivät edes yritä peitellä hoittajiensa päämääriä – osa pysyy pystyssä vain puolueen ja valtion tuella. Keskipohjanmaa 21.10.2018. Saatavana osoitteessa <https://www.keskipohjanmaa.fi/uutinen/552256>. Luettu 7.1.2019.
- Landman A, Cortese DK, Glantz S. Tobacco industry sociological programs to influence public beliefs about smoking. *Soc Sci Med* 2008; 66(4): 970–81.
- Lauronen J-P, Mäkelä S, Salminen P, Hiilamo H. Alkoholiteollisuuden strategiat alkoholijuomien mainosrajoitusten vastustamiseksi. *Yhteiskuntapolitiikka* 2017; 82(2): 141–52. Saatavana osoitteessa <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132360/YP1702_Lauronenym.pdf?sequence=2>.
- Libera. Tiedote 24.1.2012. Saatavana osoitteessa <<http://www.libera.fi/tiedote/annebnerista-libera-saation-hallituksen-jasen/>>. Luettu 7.1.2019.
- MacLean N. *Democracy in chains*. New York: Penguin Random House, 2017.
- Matikainen J. Sosiaalisen ja perinteisen median rajalla. Viestinnän laitoksen tutkimusraportteja 3/2009. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Mayer J. *Dark money*. New York: Achor Books, 2017.
- Medialiitto. Kotimaisen median arvostus. Tuhat suomalaista -tutkimus 2018, IROResearch Oy. Saatavana osoitteessa <https://www.medialiitto.fi/files/4593/Kotimaisen_median_merkitys_suomalaisille_2018.pdf>. Luettu 9.1.2019.
- Miller P, Rose N. *Miten meitä hallitaan*. Jyväskylä: Vastapaino, 2010.
- Niiniluoto I, Löppönen P, toim. *Suomen henkinen tila ja tulevaisuus*. Jyväskylä: PS-kustannus, 1994.
- Nimeämätön. Philip Morris, 1995. Bates Number 2045865162/5175. (Asiakirja sisältää yleiskatsauksen PM Yhdysvaltojen lahjoitusten käytöstä.)
- Pérgois G, toim. *Smoke and mirrors. The role of anti-tobacco lobby groups in promoting tobacco control policies in the EU*. Brysseli: Forest EU, 2018. Saatavana osoitteessa <<http://forestonline.eu/wp-content/uploads/2018/06/Forest-EU-Smoke-and-Mirrors.pdf>>. Luettu 7.1.2019.

- Proctor R. Golden holocaust. Origins of the cigarette catastrophe and the case for abolition. Orlando: University of California Press, 2012.
- Pursiainen H, Kultti K. Kultaiset kahleet. Helsinki: Libera, 2017. Saatavana osoitteessa <<https://www.libera.fi/julkaisut/raportit/kultaiset-kahleet/>>. Luettu 7.1.2019.
- Raivio K. Näytön paikka. Tutkimustiedon käyttö ja väärinkäyttö. Helsinki: Gaudeamus, 2019.
- Reunanen E. 2018. Uutismedia verkossa 2018. Reuters Institute Digital News Report. Suomen maaraportti. Saatavana osoitteessa <<http://tampub.uta.fi/handle/10024/103750>>. Luettu 9.1.2019.
- Roger S. WHO, what and why? Transnational government, legitimacy and the World Health Organisation. Lontoo: Institute of Economic Affairs, 2000. Saatavana osoitteessa <<https://iea.org.uk/publications/research/who-what-and-why>>.
- Sandelin M. Nykypäivän liberalismi on irtautunut juuristaan. Poliitikasta-verkkojulkaisu 12.12.2018. Saatavana osoitteessa <<https://politiikasta.fi/nykypaivan-liberalismi-on-irtautunut-juuristaan/>>. Luettu 7.1.2019.
- Skinner Q. Kolmas vapauden käsite. Teoksessa: Syrjämäki S, toim. Vapaus. Tampere: niin & näin, 2018, s. 136–41.
- Skinner Q. Liberty before liberalism. New York: Cambridge University Press, 1998.
- Smith KE, Fooks G, Collin J, Weishaar H, Mandal S, Gilmore AB. “Working the system” – British American Tobacco’s influence on the European Union treaty and its implication for policy: an analysis of internal tobacco industry documents. PLoS Med 2010; 7(1): e1000202. Saatavana osoitteessa <<https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1000202>>.
- Snowdon C. Sock puppets. How the government lobbies itself and why. Lontoo: IEA, 2012. Saatavana osoitteessa <<https://iea.org.uk/publications/research/sock-puppets-how-the-government-lobbies-itself-and-why>>. Luettu 7.1.2019.
- Students for Liberty Quarterly, 2016. Saatavana osoitteessa <<https://studentsforliberty.org/wp-content/uploads/2016/08/SFL-Quarterly-9-16-webres.pdf>>.
- Syrjämäki S. Vapauden kesäkoulu: liberaalipoliitikot pulpetissa. niin & näin 2/2018. Saatavana osoitteessa <<http://netn.fi/node/7330>>. Luettu 7.1.2019.
- Turja T. Kuinka kirjat vaikuttavat. Blogikirjoitus 8.2.2013. Saatavana osoitteessa <<http://parlamenttikirjasto.blogspot.com/2013/02/kuinka-kirjat-vaikuttavat.html>>. Luettu 7.1.2019.

- Vapers Finland, 2017. Saatavana osoitteessa <<https://vapers.fi/2017/12/lausunto-stmn-tupakka-ja-nikotiinipoliittiselle-tyoryhmalle/>>. Luettu 9.1.2019.
- Wipfli H. The global war on tobacco. Mapping the world's first public health treaty. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2016.
- Wuokko M. Markkinatalouden etujoukot: Elinkeinoelämän valtuuskunta, Teollisuuden keskusliitto ja liike-elämän poliittinen toiminta 1970–1980-lukujen Suomessa, Historiallisia tutkimuksia Helsingin yliopistosta 41. Helsinki: Unigrafia, 2016.
- www.forestonline.eu
- www.iea.org
- www.libera.fi
- www.syoparekisteri.fi (syöpätilastot)
- www.syopasaatio.fi (Syövän kustannukset -sovellus)
- Yach D, Bialous SA. 2001. Junking science to promote tobacco. *Am J Pub Health* 2001; 91: 1745–8.

Kirjoittajat

HEIKKI HIILAMO on sosiaalipolitiikan professori Helsingin yliopistossa. Hän on koulutukseltaan valtiotieteiden ja filosofian tohtori. Hiilamo on kirjoittanut tietokirjoja ja toiminut tutkivana journalistina. Hän on perehtynyt erityisen laajasti tupakkateollisuuden toimintaan ja kirjoittanut siitä useita tietoteoksia ja tutkimuksia. Hiilamo oli sosiaali- ja terveysministeriön asettaman tupakkapoliittisen työryhmän jäsen 2017–2018.

ULLA JÄRVI on Suomen tiedetoimittajain liiton pääsihteeri ja koulutukseltaan filosofian tohtori. Järvi on toiminut tietokirjailijana, erikoistuneena terveystoimittajana, terveysviestinnän kouluttajana ja tutkijana. Ulla Järven työ on saanut tunnustusta, mm. Suomalaisen Lääkäriseura Duodecimin tiedottajapalkinto (2018), Suomen Sydänliiton tunnustus-palkinto (2016) ja Vuoden tiedetoimittaja (2014).

SATU LIPPONEN on Suomen Syöpäyhdistyksen strategian ja ennakkoinnin johtaja. Hän on koulutukseltaan yhteiskuntatieteiden maisteri ja ollut pitkään toimittajana. Lipponen on ollut lukuisissa luottamustehtävissä sekä Suomessa että kansainvälisesti. Hän oli mm. ensimmäinen suomalainen, joka valittiin Euroopan tiedetoimittajien liiton puheenjohtajaksi (2014–2016).

SAMI SYRJÄMÄKI on Tieteellisten seurain valtuuskunnan julkaisupäällikkö, tietokirjailija ja filosofian tohtori. Hänen erityisalaansa on vapauden käsite filosofiassa. Syrjämäki on toiminut tutkijana Tampereen ja Helsingin yliopistoissa. Hän on aktiivinen Eurooppalaisen filosofian seurassa, joka julkaisee niin & näin -lehteä, ylläpitää filosofia.fi-portaalia ja kustantaa tietokirjoja.

TUUKKA TAMMI on johtava asiantuntija Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksessa (THL) sekä Yhteiskuntapolitiikka-lehden päätoimittaja. Koulutukseltaan Tammi on valtiotieteiden tohtori. Tammi on tutkinut päihteitä ja riippuvuutta sekä on mukana alan kansainvälisissä hankkeissa. Tammi on tietokirjailija ja Suomen tiedetoimittajain liiton puheenjohtaja.

Liite 1

Tupakkateollisuuden arkistosta löytyy Roy Mardenin sähköposti, jossa hän luettelee eri ajatushautomoiden ja muiden peitejärjestöjen toimintaa. Marden oli Philip Morrisin palveluksessa 1980-luvun puolivälistä vuoteen 2003. Marden oli myös Heartland Institute -ajatushautomon hallituksessa.

Sähköposti on osoitettu Altadis-tupakkayhtiössä toimineelle John Ostro-
nicille ja Philip Morrisin mediasuhteista vastanneelle Frank Gomezille.

2077575922

Gómez, Frank

From: Marden, Roy
 Sent: Tuesday, October 26, 1999 1:49 PM
 To: Ostronic, John
 Cc: Gómez, Frank
 Subject: FedSuit Actions/Marden

GROUP

KEY ACTIONS

Americans for Tax Reform	Press releases, letters to Congress, media, position papers
Cato Institute	Op-eds, media, policy briefs, LTEs
Center for the Study of American Business	Policy brief re critical analysis of RICO claim
Chamber of Commerce of the United States of America	Press releases, letters to Congress, media, spokespersons, coalition
Citizens for a Sound Economy	Press releases, letters to Congress, media, op-eds, position papers
The Claremont Institute for the Study of eds, LTEs	Conference on govt regulation/litigation/constitutional rights, spokespersons, op-
Statesmanship & Political Philosophy	
Evergreen Freedom Foundation	Position paper
Foundation for Economic Education	Journal article
Frontiers of Freedom leadership, op-eds	Taxation via litigation conference, letters from Sen Waillop to Congressional
The Heartland Institute	Blast faxes to state legislators, off-the-record briefings, op-eds, radio interviews,
letters	
The Heritage Foundation	25-pg position paper on the improprieties of the FedSuit, media, press
release, email membership mobilization	
Human Events	Article
Institute for Research on the Economics of Taxation	Congressional advisories, op-eds
Mackinac Center for Public Policy	Op-eds, letters to Congressional delegation, phone calls, articles, backgrounders
Manhattan Institute	Op-eds, conference on govt-sponsored litigation
National Association of Manufacturers	Press releases, letters to House/Senate
National Center for Policy Analysis	Op-eds, backgrounder, LTEs, access to GW Bush
National Journalism Center	Membership mobilization
National Taxpayer's Union	Press releases, letters to Congress, op-eds, media, Roll Call ads, position papers
Pacific Research Institute for Public Policy	Radio commentary, op-eds
Radio America	Commentaries
Reason Foundation	Op-eds, columns, spokespersons, media
Toward Tradition	Position paper
Washington Legal Foundation	Issue briefs, commentaries, op-eds, ads

Liite 2

The Guardian -lehti julkaisi tammikuussa 2019 artikkelin, jossa käytiin läpi ajatushautomoiden yhteyksiä tupakkateollisuuteen. Yli sata vapaan markkinatalouden puolesta toimivaa ajatushautomoa ja järjestöä on auttanut tupakkatehtaita yritysten etujen ajamisessa ja ottanut vastaan tupakkateollisuuden lahjoituksia. Näistä tietokannassa eurooppalaisia ajatushautomoita on 26, mutta yhteydenpito Atlantin yli on tiivistä. Esimerkiksi Yhdysvalloissa toimiva Students for Liberty järjestää huhtikuun alussa LibertyCon-tapahtuman Belgradissa. Järjestöllä on eurooppalainen ohjelma SFL Europe. Samat ihmiset toimivat myös 2017 Brysselissä aloittaneessa ajatushautomossa The Consumer Choice Centerissä.

Vuonna 2017 toimintansa Brysselissä aloitti myös Freedom Organisation for the Right to Enjoy Smoking Tobacco in the European Union (Forest EU), jonka jäsenet ovat tupakkayrityksiä.

Tobacco: A deadly business

Free-market groups and the tobacco industry - full database

More than 100 free-market thinktanks have argued against tobacco control policies or accepted donations from the tobacco industry, research by the Guardian shows

» Revealed: the free-market thinktanks helping the tobacco industry

by Jessica Glenza, Sharon Kelly and Juweck Adolphe

Europe

Adam Smith Institute

Country	Region	Years accepted donations
United Kingdom	Europe	2011, 2013

In 2011, the Adam Smith Institute's director co-signed a letter to the editor of the **Telegraph** calling for a "halt to the relentless campaign to 'desormalise' smoking" and pushing against plain packaging. The group has also called for liberalizing laws which regulate **vaping** in the UK. The Adam Smith Institute's **tobacco ties** include **direct funding** by tobacco companies. Reporting by the Guardian revealed Adam Smith received £9,000 from tobacco companies in 2011, and in 2013 tobacco donations represented 2% of its funding. In response to questions from the Guardian, Japan Tobacco and British American Tobacco both disclosed they had also donated to the Adam Smith Institute, though they did not disclose which years. The Adam Smith Institute was rated **"highly opaque"** by watchdog group **Transparify**, which campaigns for more disclosure of thinktank funding.

Reply:

In response to questions from the Guardian, the Adam Smith Institute said it "does not comment on individual donations". "Our research papers and positions are fully independent and not funded by companies or lobbies," said Matt Killoynne, head of communications at Adam Smith. "We campaigned on health grounds on plain packaging." Killoynne said plain packaging has not reduced smoking rates, and leads smokers to use illicit cigarettes, which are often contaminated with "asbestos, mould, dead flies, rat droppings, and human excrement". "It's more than banal for us to be an accused supplier such a deadly

Liite 3

Yksi tupakkateollisuuden pahimmista uhkista ovat kiristyvät haittaverot. Siksi viestinä on, että kallistuva tupakka koskettaa pahimmin köyhiin. Argumentti kuulostaa järkevältä, mutta ei pidä paikkaansa, koska tupakkatehtaiden todellinen kohderyhmä ovat nuoret, eivät keski-ikäiset tupakkoijat, jotka terveytensä takia ovat halukkaita lopettamaan tupakoinnin. Nuoret eivät vielä ole koukuttuneet nikotiiniin ja teollisuus tarvitsee uusia asiakkaita. Veronkorotukset ovat tutkimusten mukaan yksi parhaita keinoja estää nuorten tupakointia.

Talouspolitiikan viesteissä Cato-instituutti on teollisuuden tunnetuimpia tukijoita. Tupakkateollisuuden dokumenteissa Catosta on yli parituhatta mainintaa.

Caton edustaja kommentoi näin tammikuussa 2019 *Guardian*-lehdelle yhteistyötä:

“We are a libertarian organization – we support legalizing marijuana as well as rolling back the regulatory burdens placed on the sale and use of tobacco products, liquor, sugar, and various other legal products.”

Khristine Brookes, Cato Institute

Cato Institute

Country
United States

Region
North America

Years accepted donations
2010, 2012, 2013

In the past five years, the Cato Institute has **argued** higher health insurance premiums for smokers are hidden taxes under Obamacare, **published assertions** that cigarette taxes hurt the poor disproportionately and **opposed** New York state's effort to hike its minimum age for cigarette purchasers.

The Cato Institute accepted multiple donations from Reynolds American or its subsidiary RJ Reynolds Tobacco Company, the makers of Camel cigarettes, **between 2004 and 2014**, and **five times** from Altria, the maker of Marlboro, **between 2012 and 2013**. Its 2010 **annual report** lists both Altria and Reynolds as corporate sponsors who contributed "\$5,000 or more". As far back as 2000, Internal Phillip Morris **documents** made public through litigation show the Cato Institute listed as one of the company's "national allies".

In response to questions from the Guardian, Japan Tobacco disclosed it donated to Cato, but not which years.

Replys

In response to questions from the Guardian, the spokeswoman for the Cato Institute, Kristine Brookes, said: "We are a libertarian organization - we support legalizing marijuana as well as rolling back the regulatory burdens placed on the sale and use of tobacco products, liquor, sugar, and various other legal products." She said Cato is "quite grateful for the support we receive from individuals and organizations who believe in these free market and limited government principles". She added: "Corporate contributions have consistently made up less than 3% of our operating budget," though Cato does not disclose individual donors.

Liite 4

Syyskuussa 1999 Yhdysvaltain oikeusministeriö aloitti oikeustoimet tupakkatehtaita vastaan. Syyte koski Yhdysvaltain väestön järjestelmällistä harhauttamista 50 vuoden ajan tupakoinnin vaaroista. Syytettynä olivat Yhdysvaltain suurimmat tupakkayritykset (*). Päätös jutussa tuli vasta 2006. Teollisuus todettiin syylliseksi. Pitkän viivytystyön seurauksena marraskuussa 2017 Yhdysvalloissa julkaistiin tupakkatehtaiden maksamia mainoksia, joissa lueteltiin tupakan aiheuttamat terveyshaitat. Näitä tuomioistuimen määräämiä oikaisuja oli sekä lehdistössä että televisiossa.

Tupakkateollisuuden arkistoista löytyy yli satasivuinen luettelo henkilöistä ja organisaatioista, joista olisi apua oikeustaistelussa. Tässä Philip Morris -yhtiön listauksia.

Philip Morris Companies (nykyisin Altria)

R.J. Reynolds Tobacco Company (RJR), nykyisin Reynolds American
Brown & Williamson Tobacco Corporation (BW), nykyisin kuuluu Reynolds American -yritykseen

Lorillard Tobacco Company
The Liggett Group
American Tobacco (nykyisin Reynolds American)

British American Tobacco Industries (BATCo)

The Council for Tobacco Research (CTR)

The Tobacco Institute, Inc.

**PHILIP MORRIS COMPANIES INC.
 WASHINGTON RELATIONS OFFICE
 1341 G Street, NW, Suite 900
 Washington, DC 20005
 Main: 202/637-1500 Fax: 202/637-1505**

Updated 10/19/99

CONFIDENTIAL
***** Please Deliver Immediately *****

The information contained in this facsimile and/or the documents accompanying it may contain confidential information. The information is intended only for the use of the individuals to whom it is addressed. If you are not the intended recipient, or the employee or agent responsible for delivering it to the intended recipient, you are hereby notified that any dissemination, distribution, copying or the taking of any action in reliance on the contents of this information is strictly prohibited. If you have received this facsimile in error, please notify us immediately by telephone at the number listed above to arrange for return of the documents. Thank you. GAF

DATE:

TO:

Anderson, Don	804/575-8584	Hull, Sally	816/386-2641
Baker, Virginia	912/386-3469	Irvin, Tommy	404/651-7957
Beck, David	502/495-5114	Jenkins, Bob	919/783-3593
Boyd, Graham	919/781-2307	Kehaya, Ery	252/237-9307
Bunn, Tommy	919/781-0915	Marks, George	423/525-8383
Coc, Lu-Ann	919/782-4064	McGough, Don	912/474-8750
Coleman, T.	803/734-2192	McKinney, Danny	606/231-9804
Courter, Carlton	804/271-2945	Moore, Sam	502/495-7703
Coyle, Marshall	502/495-7703	Nozvell, Tommy	606/253-1412
Creech, Donna	919/733-0999	Parrish, Keith	910/897-4097
Dale, Robert	336/292-1923	Parrish, Tom	804/791-6722
Dollar, Wayne	912/474-8750	Pearson, Joe	931/388-5818
Duffer, Stan	804/572-8234	Pugh, Donna	804/643-3556
Dunkley, Mac	919/821-2092	Rawlins, Scott	847/685-8896
Edwards, Lionel	919/821-4564	Rehm, Al	252/237-9307
Finch, Charlie	423/525-8383	Smither, Louis	816/645-3389
FL Farm Bureau	352/374-1592	Starkey, Jim	804/254-3589
Fox, Fred	919/783-3593	Strickland, Pleas	850/488-7127
Foy, Eddie	804/254-3589	Tindal, Les	803/734-2192
Glass, Al	804/784-2586	Tompkins, D.	803/734-2192
Graham, Jim	919/733-0999	Truelock, John "Moot"	843/394-8019
Harrell, H.H.	804/254-3563	Wallace, Dean	606/223-7841
Hiatt, Bruce	804/784-2586	Wilson, Denny	606/255-4534
Hornback, Paul	850/488-7127	Wooten, Larry	919/783-3593

FROM:

PAGES TO FOLLOW:

2080355563

Liite 5

Philip Morris listaa Cato-instituutin kansalliseksi liittolaiseksi oikeusjutussa, jonka oikeusministeriö nosti presidentti Bill Clintonin hallintokaudella. Vuosi on 1999.

FEDERAL LAWSUIT ROLL-OUT

NATIONAL ALLIES

Updated 10/19/99

Organization/Web	Contacts/E-Mail	Mailing Address/Phone
American Insurance Association www.aiaadc.org	Robert Vagley rvagley@aiaadc.org	1130 Conn. Ave., NW, Suite 1000 WDC 20036 T: 202-828-7100 F: 202-293-1219
American Wholesale Marketers Association www.awmanet.org	David E. Strachan, President david@awmanet.org Jacqueline Cohen, V.P. Gov. Rel. jackie@awmanet.org	1128 16 th Street, NW WDC 20036 T: 202-463-2124 F: 202-467-0559
Anchorage Chamber of Commerce info@anchoragechamber.org	Ralph Samuels	441 W. 5 th Ave., Suite 300 Anchorage, Alaska 99501 T: 907-272-2401 F: 907-272-4117
Associated Industries of Kentucky www.aik.org	Ray Strang No e-mail	2303 Greene Way Louisville, KY 40220-4009 T: 502-491-4737 F: 501-491-5322
Cato Institute cato@cato.org www.cato.org	David Boaz d.boaz@cato.org	1000 Mass. Ave., NW WDC 20001 T: 202-842-0200 F: 202-842-3490
Citizens Against Government Waste www.cagw.org	Shawn McBurney smcburney@cagw.org	1301 Conn. Ave., NW, Suite 400 WDC 20036 T: 202/467-4253 F: 202/467-5300

999999080Z

Liite 6

Tupakkayhtiö Philip Morris on pitkään ollut taustatukena, kun erilaiset järjestöt ja ajatushautomot ovat ajaneet vapaata markkinataloutta. Tupakkayhtiöille on tärkeää viestiä, että yritykset voivat toimia markkinoilla mahdollisimman vapaasti.

Esimerkkinä tupakkateollisuuden dokumentti vuodelta 1995, jossa Philip Morris luetteloi yrityksen Yhdysvalloissa tukemia organisaatioita.

12.

- \$75,000 - Liberal. To renew general support. This is part of an overall grant of \$150,000 with the remainder to be paid by Corporate. Recommenders: Tina Walls and Andrew Whist.
- \$75,000 - America European Community Association (AECA). To renew general support. This is also part of an overall grant of \$150,000 with the remainder to be paid by Corporate. Recommenders: Tina Walls and Andrew Whist.
- \$30,000 - Media Institute. To help underwrite a commercial free speech conference at Pace University this fall. Recommenders: Josh Slavitt and Lance Press.
- \$25,000 - Alexis de Tocqueville Institute. To join with Corporate to renew support of free market public policy group. Recommenders: Josh Slavitt and Roy Marden of Corporate. (Total amount of grant: \$50,000).
- \$12,500 - American Policy Foundation. To join with Corporate to renew support of this public policy group that publishes EPA WATCH. Recommenders: Josh Slavitt, Roy Marden and Tom Borelli. (Total amount of grant: \$25,000).
- \$5,000 - Center for the Study of Popular Culture. To join with Corporate in renewing support of the Center's "Individual Rights Foundation". Recommenders: Josh Slavitt and Roy Marden. (Total amount of grant: \$10,000).
- \$12,500 - Claremont Institute. To join with Corporate in renewing support of California-based free market public policy group. Recommenders: Josh Slavitt and Roy Marden. (Total amount of grant: \$25,000).
- \$7,500 - Alvin Ailey American Dance Theater. To purchase a table at December Gala. Recommender: Bill Murray.
- \$10,000 - Table at National Multiple Sclerosis Society/NYC Chapter dinner honoring GCB in September.

204585173

MELKEIN TIETOA raportoi vaikuttamis-
pyrkimyksistä, joissa keskeisessä roolissa
ovat kolmannet osapuolet. Ajatus-
hautomoilla on pitkä historia yhteistyöstä
tupakkateollisuuden kanssa. Mitä keinoja
on käytössä? Mikä on median rooli?
Miten merkityksiä kaapataan?

